

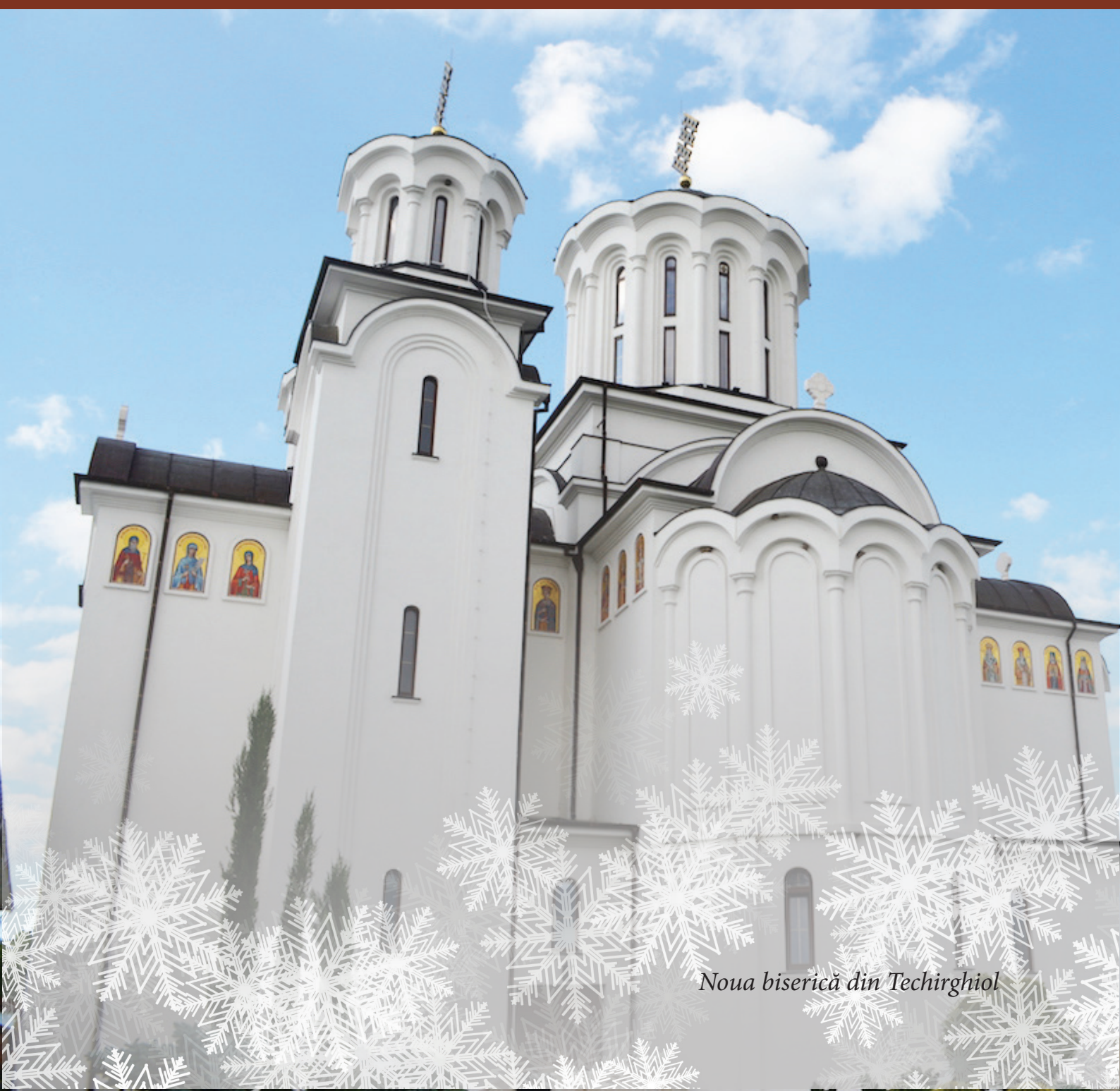

DATINA

Serie nouă, anul 5, nr. 56, decembrie 2018

www.cctb.ro

Revistă lunară editată de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T.Burada”
al Consiliului Județean Constanța

Noua biserică din Techirghiol

Cuprins

03	16	27
Editorial - „Toată slujba de sfințire a unei biserici ortodoxe este sfințirea unei noi porți a cerului”	In memoriam - Cântecul va continua...	O retrospectivă a sufletului
05	19	28
Niciodată țara aceasta, căreia bejenii îi erau atât de familiare, nu mai cunoscuse un astfel de exod(III)	Povestea vorbelor - A spune verde în față	Călători francezi în Dobrogea
08	21	31
Dobrogea a ajuns în Finlanda	Însemnări - Casa părintească nu se vinde	Presa de altădată - „Luminătorul” – „Lumina lui Hristos să lumineze tuturor”
10	22	35
Obiceiuri de pe la noi - Altfel de război	Cum ne influențează sărbătorile de iarnă starea psihică	Iarnă cu lupi
13	24	36
Arta bocetului la români	Ediție anastatică - Ovidiu în exil	Cât încapă într-o clipă? Expoziție de Fotografie Documentară de Stradă - Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret „Jean Constantin”
15	25	
Scurtă călătorie imaginară pe Celălalt Târâm	„Centenarul românilor de pretutindeni” a ajuns la Istanbul	

Datina, fondată în 1991, serie nouă,
Revistă lunară editată de

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” al Consiliului Județean Constanța

ISSN 1221-2253

DIRECTOR GENERAL: Prof. DOINA VOIVOZEANU, **DIRECTOR ADJUNCT:** SILVIA ȚIGMEANU

REDACTOR ȘEF: conf.univ. dr. AURELIA LĂPUȘAN

REDACTORI: ANA MARIA ȘTEFAN, IULIA PANĂ, DAN COJOCARU, ADINA BOCAI

DIRECTOR ECONOMIC: Alina ONEL

Tehnoredactor: Gabriel VOICU

Corectură: Daniela Andra COJOCEA

Copyright text și fotografii © Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”

Copyright prezentare grafică © 2016 Editura Datina

Iconografie: arhiva Centrului și colecții particulare

Tiparul FOTO STORY SRL Constanța, bdul Alex.Lăpușeanu nr.163 fotoartaga@yahoo.com

Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” - Constanța

Bd. Tomis nr. 110

Tel./Fax: 0241 61 92 93

E-mail:office@scoalaarte.ro

Bd. I.C. Bratianu nr. 68

Tel: 0241 61 88 42

E-mail:cultural2@scoalaarte.ro

„Toată slujba de sfințire a unei biserici ortodoxe este sfințirea unei noi porți a cerului”

Aurelia LĂPUȘAN

După sfințirea celei mai mari Catedrale a Neamului, bijuterie arhitecturală a Bucureștilor și a țării, a venit rândul Bisericii din Techirghiol, măreață, pildă a ceea ce pot oamenii-mireni să facă la chemarea lui Dumnezeu.

Au bătut clopotele la Techirghiol și s-au deschis porțile cele mari pentru a fi sfințită Casa Domnului, pregătită să adune sub cupola ei rugăciunile și jerta de mulțumire a celor care vor poposi în spațiul binecuvântat din preajma lacului. Sărbătoarea așezământului monahal a avut loc în Anul Centenarului Marii Uniri și la împlinirea a 90 de ani de la înființarea stavropighiei patriarhale pe malul lacului Techirghiol. Cu siguranță, prin această construcție, localitatea devine un veritabil centru ecumenic și va sta la loc de cinste pe harta turismului religios și balnear al României.

Cu alte gânduri a înfiripat la malul lacului mănăstirea de maici cel dintâi patriarh al bisericii noastre, Miron Cristea. În anul 1928, patriarhul a cumpărat un imobil pentru găzduirea preoților veniți la tratament, înzestrându-l și cu un paraclis închinat Sf. Fanurie. Din acest modest început, patriarhii Justinian (1948-1977) și Justin (1977-1986), au realizat un unicat, o oază de refugiu și reculegere, dar și un așezământ balnear.

În anul 1949 a fost adusă de la stâna regală de lângă castelul Peleş frumoasa biserică din lemn, monument istoric, aflat în prag de distrugere, salvând-o astfel de la distrugere și montând-o aici piesă cu piesă. Patriarhul Iustinian a vegheat personal la repunerea bisericii în noul loc. Tot sub veghea lui s-a organizat șantierul pentru înălțarea clădirii cu etaj din dreapta, a cantinei, punând bazele celui de-al doilea corp al căminului preoțesc, pe care l-a terminat urmașul său, patriarhul Justin. Paralel cu acestea, s-a organizat viața monahală, prin rânduirea unor călugărițe și surori, călăuzite de stareță, asigurându-se bisericii slujitori de vocație liturgică. Înconjurată de cele două clădiri impunătoare ca arhitectură și împreună cu celelalte edificii, ale și pergole cioplite, cu îndemănare și talent, în piatra de Techirghiol, ca și coloanele pridvoarelor, biserica din lemn domină întregul așezământ monahal, închinat și admirat de milioane de credincioși și turiști din țară și de peste hotare.

Muzeul din incinta complexului mănăstiresc „Sfânta Maria” a fost înființat după 1990, la inițiativa mamei starețe Semfora Gafton, în colaborare cu prof.univ.dr.Adrian Rădulescu. În sălile muzeului se află piese autentice, mărturii creștine din secolele IV-VI: un capitel provenind de la o biserică de la Callatis (Mangalia), placajul unei mese și coloana de biserică descoperite la Tomis. Muzeul mai cuprinde veșminte preotești din secolul al XVIII-lea, obiecte de cult și icoane din lemn și lemn ferecat în alamă din aceeași perioadă. Atrage atenția o miniatură care îi înfățișează pe Sfinții Gheorghe și Dimitrie, sculptură în lemn de măsline, din secolul al XIX-lea.

Un alt punct de interes și reculegere a devenit chilia în care a locuit părintele Arsenie,

un mic *Muzeu Arsenie Papacioc*”, cum a decis Patriarhul Daniel, la 15 august 2011, prezent la hramul Mănăstirii ”Sfânta Maria Techirghiol”.

Mănăstirea deține o bibliotecă importantă prin colecțiile adunate. Prin strădania pr. Marius Moșteanu au fost inventariate și publicate date despre cărțile religioase vechi și cele care poartă dedicații și autograf, ceea ce conferă valoare în plus bibliotecii. În patrimoniul mănăstirii se află cărți datate 1856, 1857, 1901, 1938 aduse cu multă râvnă din diverse alte mănăstiri de maici sau cumpărate de acestea, pentru întregirea culturii religioase a lăcașului.

Maicile din această mănăstire își petrec un timp folositor în atelierul de pictură, din mâinile lor talentate ieșind minunate icoane pe lemn sau sticlă.

În 1995 schitul a căpătat statutul juridic devenind mănăstire de sine stătătoare, în care astăzi se află 43 măicuțe, care aparțin canonic ca totdeauna de Arhiepiscopia Bucureștiului. Biserica din lemn se află pe lista Monumentelor istorice la nr. 1430129, declarată Monument istoric din 1955 prin HCM nr. 1160, poziția 948.

Piatra de temelie a noii biserici a Mănăstirii „Sfânta Maria”-Techirghiol, stavropighie patriarhală, a fost așezată de Patriarhul Teoctist la 18 octombrie 2000.

Lucrările de construcții la noua Biserică au început în anul 2003. Șeful proiectului a fost Arh. Voicu Florea, constructor: S.C. Trainic SRL Constanța. Arhitectura este în stil bizantin, cu un plan cruciform treflat, cu trei turle și are o înălțime de 28 de metri. Lucrările de infrastructură și suprastructură (până la structura metalică la bolți și turle) au fost executate în perioada iunie 2003 - decembrie 2009. Sunt cunoscute eforturile imense, uneori umilitoare și de o insistență eroică ale stareței Semfora Gafton, susținerea de care s-a bucurat din partea unor enoriași - oameni de afaceri și companii care au făcut ca visul să devină realitate.

Catedrala s-a ridicat încet, dar cu multă măreție, în mijlocul orașului.

Din mai 2008 și în prezent lucrările de coordonare a construcției au aparținut stareței Lucia Roșu, cea care a înlocuit-o la stăreție pe stareța Semfora Gafton.

Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, a săvârșit, în data de 15 august 2009, slujba de sfințire a demisolului noii biserici de la Mănăstirea „Sfânta Maria” din Techirghiol. Paraclisul poartă hramurile Sfântul Mare Mucenic Pantelimon și Sfântul Prooroc Moise.

În biserica mare, lucrările de pictură au fost executate în perioada 2013-2016, în tehnica frescă, stil bizantin, de către echipa pictorului Adrian Botea.

Planul bisericii este în formă de cruce, treflată, având o lungime maximă în interior de 28,18 m, lățimea 16,65 m și înălțimea de 23, 9 m la turla de pe naos.

Biserica se compune din altar, naosul cu cele doua abside laterale și turla, pronaosul sub formă de navă, cu o boltă semicilindrică. Totodată, pronaosul mai reprezintă și un cafas foarte amplu, sub formă de balcon.

Toate icoanele din iconostas sunt pictate de maicile pictorițe din această mănăstire. Rampele de acces din apropierea bisericii au fost împodobite cu scene biblice executate în tehnica mozaic de către familia de pictori mozaicari Anca și Alexandru Costenco.

Biserica nouă ”Adormirea Maicii Domnului” a mănăstirii ”Sf. Maria” Techirghiol a căpătat hram ”Adormirea Maicii Domnului”(3 septembrie), ”Sf. Cuv.Teoctist”(3 septembrie) și ”Sf. Cuv.Daniil Sihastrul”(18 decembrie).

”Toată slujba de sfințire a unei biserici ortodoxe este slujba de sfințire a unei noi porți a cerului”, a spus Prea Fericitul Daniel, la Techirghiol.

Niciodată țara aceasta, căreia bejenii îi erau atât de familiare, nu mai cunoscuse un astfel de exod(III)

Vartan ARACHELIAN

Pe strada Atena, imobilul de la nr. 25 aparținea lui Take Ionescu. Casa trecuse în proprietatea sa în anul 1897, printr-o licitație publică la care recuseseră, ieșind din indiviziune, moștenitorii Porumbaru. Zilnic, holurile ofereau imaginea unui veritabil caleidoscop social. Pe cine n-ai fi întâlnit aici? Se perindau pe rând amici politici ca și căutători de slujbe, ziariști români sau străini, nevoiași cerînd un mic ajutor sau datornici avînd nevoia unui gir, diplomați ca și anonimi solicitînd o scrisoare de recomandare și un sprijin de la diriguitorii zilei. Se spune, fără exagerare, că nimeni n-a părăsit nesatisfăcut casa din strada Atena nr. 25 (stradă ce purtase mai înainte numele Cătunul nou, și mai apoi de Costa-Foru, iar acum, prin hotărîrea Primăriei, își schimbase astfel numele în cinstea strălucitului succes diplomatic al ultimului proprietar în mijlocirea păcii de la Atena dintre Turcia și Grecia de la 1913). Generozitatea lui

Take Ionescu era recunoscută nu numai în discursurile sale de mare respirație și devoțiune patriotică, dar, în egală măsură, era risipită și în cele mai mărunte și cotidiene gesturi. Se cunosc – și au făcut epocă – nenumărate fapte dezinteresate, de cea mai pură omenie și poate că n-ar fi lipsit de interes să repunem în circulație măcar una care să dea sugestie despre proprietarul acestui imobil. Un fost ușier, din timpul unui ministeriat de-al său, căpătase o modestă slujbă la Casa Băncilor Populare și reușise să-și cumpere o mică locuință. Rămăsese însă dator cu o frumoasă sumă de bani pentru care semnase polițe. Cine să-i fie girant? Fostul său ministru. Și astfel se făcea că la fiecare trei luni – deși de mult timp omul încetase să mai fie ușier la minister, iar celălalt titular al ministerului – umilul slujbaș venea regulat la preschimbarea polițelor care acum circulau pe piață purtînd pe o față semnătura

greu lizibilă a creditorului, iar pe cealaltă față semnătura girantului, apăsă așternută de frunzașul vieții noastre publice. În treacăt fie spus că un grafolog al timpului „citise” în semnătura acestuia inteligență, farmec și multă voință. Desigur că riscurile acestei bunătați n-au putut fi întotdeauna evitate. Dimpotrivă. Cînd cei din preajmă încercau să-i atragă atenția asupra unor astfel de imprudențe, Take Ionescu știa să schimbe vorba cu repeziciune:

– Dacă aș fi vrut să fiu bogat, zicea el, nimeni n-ar fi putut ajunge mai ușor ca mine. Dar cu banul n-am fost prieten și nu m-am putut ține de el. Am găsit alte lucruri mai interesante de făcut.

Și acum, la patru ore de prezență a ocupantului pe străzile unei capitale intrate în agonie, puținii care s-au nimerit a fi în preajma imobilului din strada Atena nr. 25 asistau la o scenă ce se va multiplica, prin autodafeuri, nu peste mulți ani, în Germania lui Hitler, discipolul ultraperfecționat al „pedagogilor” imperiali.

Pentru devastarea casei lui Take Ionescu, una dintre primele griji ale ocupantului, după ce bombele destinate ei, în dese raiduri criminale efectuate asupra unui oraș declarat deschis, dăduseră greș, fură aleși ca meșteri în jaf și distrugere 80 de soldați și trei ofițeri. Mobilele de preț au fost expediate la Berlin, oglinzile scoase din zid și furate, parchetele și caloriferele demontate bucată cu bucată.

Ce n-a putut fi scos a fost îmbucătățit cu sălbătice lovituri de topor.

Barbaria de aici făcu repede ocolul Bucureștilor și mulți veniră să vadă opera mult trîmbițatei „kulturi civilizatoare germane”. Printre cei atrași de jalnicul spectacol se afla și Cancicov căruia, jupîneasa casei, pe care o întâlneai plîngînd în pragul curții, îi povesti, printre bocete, ceea ce se întîmplase în ajun:

„Ieri au venit trei ofițeri cu 80 de soldați și mi-au cerut cheile ca să intre în casă. Dacă le-am spus că cheia de la intrare e la boerii ce au plecat, au spart geamurile de la ușă, au stricat ușa și au intrat înăuntru. Au spart toate sertarele de la birouri și de la biblioteci și au răscolit toate hîrțile pe care le-au aruncat pe jos, au scos toate cărțile din rafturi și le-au aruncat în mijlocul casei. Au găsit ascunzătoarea din zid a casei de fier, au rupt peretele de lemn și au spart casa de bani din zid. Au scos cu o baionetă tabloul cucoanei, din perete. În sufragerie au spart bufeturile și au scos vesela în care au mâncat soldații spre seară. După ce au mîncat o ciorbă ce li s-a adus în niște găleți, de afară, cât a rămas din ea au aruncat-o pe pereții de mătase ai sufrageriei și pe canapelele de piele. S-au urcat sus în salon și în odăile de culcare, și s-au culcat în paturi, pe canapele și pe jos, unde au dormit astănoapte. Au spart azi dimineață garderoburile cuconiței luînd tot ce au găsit în ele, i-au deschis niște lăzi mari ce aveau cu fel de fel de cusături românești și le-au luat pe toate. Ieri a plouat și era noroi, ce au făcut cu picioarele e o așa murdărie că nimic n-a mai rămas bun. Au băut bere și vin, iar sticlele toate le-au spart pe pereții din salonul cel mare.

Soldații sunt și acum înăuntru, au spus că au să facă aici depozit de benzină pentru automobile. Din pivniță au luat ce au găsit, ceva cărbuni și niște vin în sticle. Lemnele din curte le-au împărțit la lume încă de aseară. Aveam și eu niște zarzavat ce mi-l cumpărasem singură, să am pe iarnă. Le-am spus că e al meu și sunt femeie săracă, mi l-au luat, mi-au căutat prin ladă și mi-au luat și un portofel cu 30 lei”.

Primul steag german arborat în București fu lăsat să-și coboare de pe acoperișul casei pînă aproape de trotuar cele trei rîuri de culoare: roșu, alb și negru. Cu „semnătura” astfel așternută, putea veni și Mackensen în persoană. Și generalul, în ciuda trufiei sale nemăsurate, nu putu rezista ispitei. Nu era întîmplător că nici o casă a nici unui fruntaș politic nu s-a „bucurat” de o astfel de cinste.

Dar lîngă rugurile răzbunării, alte și alte văpăi mistuiau cu pojarul lor țara căzută sub ocupație. Mult i-a fost dat să sufere acestui popor pe lungul

drum spre izbăvire. Pârjolul pe care-l așternea el în fața hoardelor năvălitoare ce-i călcaseră, de atîtea ori în istorie, moșia se lățea și acum de-a lungul și de-a latul provinciilor române. Retragera din fața puhoaielor cotropitoare era însoțită de distrugerii fatale. Bruma de industrie încropită în anii din urmă era dată focului; pârjolul devora nesățios nu numai averile oamenilor, nu numai hambarele cu recolta, ce nu apucase să fie evacuată, dar și industrii de care erau legate atîtea speranțe publice. Poate se știe azi mai puțin, dar înaintea acestui război România era a treia țară din lume prin cantitatea de petrol extrasă anual și este lesne de înțeles că unul din motivele acestui blitz-krieg pornit împotriva țării era, alături de capturarea recoltei proaspăt strînse în hambare (numai grîul românesc era în stare să asigure hrana anuală a unei jumătăți din populația Germaniei), capturarea rezervelor de petrol însoțită de exploatarea sistematică a instalațiilor de extracție și de prelucrare a țițeiului. Bogăția țării – ca de atîtea ori în timpul invaziilor – devenise un blestem pentru locuitorii săi. Arde țara – metaforă pe care cronicarii o întrebuițau ori de cîte ori ne era neamul în restriște, se oglindea acum în ochii dilatați de spaimă ai locuitorilor rămași sub ocupație.

Din timp, fără vreun sentimentalism cu care politica și cu atît mai puțin legile aspre ale războiului se pot împăca, Anglia, susținută și de celelalte guverne aliate, ne-a cerut distrugerea tuturor instalațiilor de extragere și de prelucrare a petrolului din Prahova și din zonele vecine. Operațiunile au fost conduse de un colonel englez.

Desigur că ni s-au dat asigurări că la masa verde a păcii vom fi despăgubiți de valoarea pierderilor făcute în interesul Antantei. Ca și în dragoste, și în politică jurămintele se uită – de cele mai multe ori – cu timpul. Dar asta este o altă poveste.

Sondele au fost astupate cu bucăți de metal, înfundate de alte tuburi mai strîmte vîrîte în lumina lor. Apoi s-a dat foc tuturor instalațiilor de depozitare și de prelucrare: rezervoare, turnuri de cracare, rafinării. Au fost astfel date pierzaniei în județele Dîmbovița, Prahova și Buzău, altfel spus, în limbajul sec al cifrelor: 1 677 sonde, 26 rafinării de petrol, rezervoare pendinte de schele și instalațiile de prelucrare conținînd 827 000 tone de țiței și derivate de petrol. Paguba, evaluată mai apoi de o comisie internațională, se ridica la aproximativ 10 milioane de lire sterline la cursul de schimb al acestei monede în 1922.

„Toată Valea Prahovei, de la Cîmpina la Ploiești, din Valea Ialomiței pînă în Valea Teleajenului și

de acolo mai departe, pînă în Valea Buzăului, era o mare de foc – schițează proporțiile prăpădului Constantin Kirițescu. Flăcările se înălțau ca limbi roșii și șerpuitoare spre cer și se întindeau la suprafața pământului, urmând pâraiele de păcură ce se scurgeau la vale.

Nori groși și negri se ridicară de-asupra flăcărilor; ei învăluiră întreaga regiune într-un zăbranic negru, atât de gros, încât întunecară lumina soarelui.

Trei zile de-a rîndul, Valea Prahovei a fost cufundată în întuneric. Prin negura deasă se zăreau, din cînd în cînd, limbile de flăcări strălucitoare ale metalelor ce se topeau, iar trăsnetele și bubuiturile anunțau prăbușirea ori aruncarea în aer a rezervoarelor pline. Prin mijlocul acestui groaznic tablou de Sodomă treceau cu greutate trenurile de transporturi militare, coloanele de trupe ori jalnice convoiuri de refugiați.

În trei zile, cea mai înfloritoare și mai bogată regiune industrială a țării noastre devenise o ruină jalnică. Jertfisem marele și invidiatul nostru izvor de bogăție. Am făcut-o cu inima plină de durere, dar cu conștiința că aducem un imens serviciu cauzei comune a Aliatilor.

Când germanul înainta trufaș și lacom în acest pământ al făgăduinței, una din țintele principale ale războiului lui prădalnic, rămase încremenit în fața viziunii biblice ce i se înfățișa înaintea ochilor. Printre ruinele fumegînde, prin fierăria răsucită ce acoperea pămîntul sterp al acestei regiuni dezolate, el nu va mai găsi multă vreme lichidul prețios care să-i hrănească motoarele drăceștilor lui mașini de război.¹

În fața țării care ardea, avea să-și aducă aminte unul dintre ultimii soldați ce se retrăgeau, ca o imagine încremenită a durerii se afla o bătrînică îmbrăcată în haine cernite de doliu. Bocetul ei avea să-l urmărească tot timpul războiului pe acest soldat cu fața înnegrită de funinginea incendiului, cu sufletul cernit așa cum era și țara:

„Nu mai am putere Să sufăr durere, Viața mi s-a stins De atîta plîns.”

Se spărsese țara și țara ardea și o altă țară a speranțelor noastre se ridica în Moldova cu ochii secați de lacrimi, dar cu dinții înțeleștați, pregătind ora socotelilor ce avea să vină. Ce trebuia să vină atîta timp cît pe acest pămînt mai e măcar o lege și mai poate fi deslușit chiar și un singur adevăr.

Cu cît retragerea devenea mai disperată, cu atît oamenii își arătau capacitatea de a înfrunta mizerii pe care cu greu – fie martor ocular – cineva le poate așterne pe hîrtie. Ștefan Zeletin, cel care găsise atîtea resurse intelectuale și sufletești ca să poată

descrie haosul și durerea ce stăpîneau retragerea noastră, se dovedește și el întrecut de o astfel de sarcină. „Adevărată scîrbă m-a cuprins, uneori în timpul războiului, văzînd cît e în stare să îndure ființa umană – ne mărturisește el.

Mi-o închipuisem ceva mai nobilă, credeam că puterea ei de suferință are o margină, de la care va plesni în fărîme, dar nu se va înjosi să înoate în mocirla vieții oricărei fiare sălbatice: dormind în gropi și șanțuri, tot prin păduri și pe piscuri de deal, când și cît se poate; mîncînd la două, trei zile o dată cît poate găsi ori răpi de la alții; tîrîndu-se mereu pe burtă, prin noroi și ploaie, sub nori de gloanțe, cu corpul acoperit de zdrențe și ros de legiuni de paraziți. Omul singur nu-și poate închipui cît e în stare să sufere pînă ce nu e pus la încercare. Atunci descoperă în sine atîta putere de a înfrunta mizeria, că rămîne uimit el însuși. Ba încă, o, feroce sarcasm al naturii!, povara suferințelor, departe de a-i ruina ființa fizică, i-o oțelește.”

În această excepțional de aspră încercare fizică și morală care a fost retragerea, istoria avea să deslușească și înălțarea unor virtuți care vor explica – în bună măsură – ceea ce unii au văzut în ceasul de mai tîrziu miracolul renașterii unei armate care la Mărăști și Mărășești și din nou la Oituz avea să dea proba unei măreții pilduitoare. De legendă. În mizeriile și umilințele retragerii, suportate cu stoicismul devenit proverbial al românului, s-au ales apele: lașitatea s-a desprins definitiv de cutezanță, frica de îndrăzneală, ingeniozitatea soluțiilor de rutina rutinei de cazarmă, obediența – încolțită în secole de asuprire socială și națională – de bărbăția faptei ostășești.

Desprinderea a fost grea, nemăsurat de dură, de dureroasă, cu suferințe de tot felul și cu dezamăgiri care erau, uneori, un veritabil asasinat al valorilor morale. Și dacă binele a învins răul, și dacă vir- tutea s-a înălțat peste cadavrele lașității, e pentru că în balanța acestei cumpene de istorie a atîrnat nespus de greu idealul național care care n-a fost niciodată stins ci în permanență întreținut prin jertfe de sânge, prin privațiuni aspre de tot felul.¹

¹Vartan Arachelian, Toamna pătimirii noastre, Editura RAO, 2014

Dobrogea a ajuns în Finlanda

Dan COJOCARU

Spectacolul prezentat de elevele clasei de canto-muzică ușoară din cadrul Centrului Cultural Județean Constanța Teodor Burada însoțite de actorul Dan Cojocaru, șef serviciu, au deschis seria manifestărilor culturale dedicate aniversării Centenarului Marii Uniri organizate în Finlanda. La invitația Asociației Culturale Române Helsinki, în urma colaborărilor anterioare românii stabiliți în Finlanda au avut prilejul să cunoască aspecte inedite din istoria noastră națională și să se bucure de muzica populară și ușoară în interpretarea elevelor domnului profesor Teo Rădulescu, Daria Peltea și Martina Măriuca Bursuc. Ambasada României în Republica Finlanda a organizat o serie de evenimente care au debutat cu două recepții oferite corpului diplomatic acreditat la Helsinki și oficialilor finlandezi și, respectiv, comunității de români. Pe 1 decembrie a avut loc un Te Deum oficiat la Catedrala Uspenski de părintele Ion Durac de la Biserica Ortodoxă Finlandeză. La slujbă a participat și Înaltpreasfințitul Leo Makkonen, arhiepiscopul Întregii Finlande și Kareliei. Serviciul religios a fost urmat de depunerea unei coroane la statuia ecvestră a Mareșalului Mannerheim, în semn de recunoștință pentru rolul acestuia în Primul Război Mondial, pe frontul românesc. Diplomații ambasadei s-au alăturat apoi diferitelor evenimente organizate de comunitatea românească în Helsinki și Tampere.

Despre legătura Mareșalului Mannerheim cu Dobrogea am aflat informații inedite de la Excelența Sa Răzvan Rotundu, ambasadorul României în Finlanda, dobrogean la origine, la întâlnirea organizată la sediul ambasadei.

Mareșalul Mannerheim a ramas personajul emblematic și providențial al Finlandei, un adevărat „părinte al patriei”.

A fost firesc ca, de-a lungul unei atât de îndelungate cariere politice, mareșalul Mannerheim să se fi aflat în diferite contacte cu România, în deosebite contexte politice, de cele mai multe ori dificile atât pentru România, cât și pentru Finlanda, să fi cunoscut personalități din țara noastră, de la militari la diplomați, pe unii dintre ei apreciindu-i sincer.

„Despre ostașul român are numai cuvinte de laudă”.

Având în vedere că Finlanda era integrată Imperiului țarist, în timpul Primului Război Mondial, Mannerheim, în calitate de ofițer superior în armata rusă, a comandat diferite unități ruse sau româno-ruse. La 18 februarie 1915, el primește comanda celei de a douăsprezecea divizii de cavalerie care ia poziție la Fundul Moldovei. Va fi numit, în 1916, comandant al unei divizii ruse pe frontul dobrogean. Între 11 decembrie 1916 și 7 ianuarie 1917, Mannerheim comanda, pe frontul din România, din Munții Carpați, o mare unitate româno-rusă, „Grupul Vrancea”, careia îi aparțineau Divizia a douăsprezecea de cavalerie și o brigadă de infanterie, iar, mai târziu, două divizii de cavalerie rusești. Tot din acest grup făceau parte o

jumătate de divizie de infanterie și patru regimente de cavalerie românești. în calitate de comandant al acestei mari unități, ofițerul finlandez s-a prezentat generalului Alexandru Averescu, comandantul armatei a doua române. Marea unitate comandată de Mannerheim apăra Carpații de trupele inamice staționate în Transilvania, acoperind un front de 55 verste, și ia parte la șase bătălii. La 12 iunie 1917, Mannerheim este numit comandant al corpului de armata de cavalerie VI, cu care ia parte la luptele de pe frontul românesc, între 12 iulie și 22 august 1917. La 8 septembrie, este înlocuit la comanda acestei unități din motive de sănătate (avusese un accident ușor de călărie) și trimis la Odesa pentru tratament. La 20 septembrie, generalul Mannerheim este trecut în corpul de rezervă ca „inadecvat pentru condițiile actuale”. După revoluția din octombrie, Mannerheim s-a întors în Finlanda.

Începând cu seara zilei de 30 noiembrie și până în dimineața zilei de 2 decembrie 2018, sediul ministerului finlandez al Afacerilor Externe a fost iluminat în culorile naționale ale României, alternativ cu cele ale Islandei, țară care a marcat Centenarul Independenței pe 1 decembrie.

Cu lecția de istorie învățată delegația Centrului Cultural Județean Teodor Burada a revenit în țară, spectacolul prezentat la Helsinki primind aprecierile unanime.

Mulțumim Luminiței Copadineanu, cea care a organizat evenimentul și mulțumim de asemenea gazdei noastre primitoare, oșanul de Finlanda, Ioan Cânta. Cel cu dor de România pe care o poartă în suflet de peste 25 de ani!

La mulți ani, români de pretutindeni!

INFO

„HAI, ROMÂNI, SĂ FIM CA FRAȚII!” –

UN CONCERT INEDIT SUSȚINUT

DE ARTIȘTI DIN ROMÂNIA ȘI REPUBLICA MOLDOVA

În Ajunul lui Moș Nicolae, Orchestra Ansamblului Folcloric Profesionist „Izvoare dobrogene”, condusă de dirijor Cristian Obrejan, a adus bucuria și cântecul străbun în mijlocul românilor din Republica Moldova. Artiștii Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” au susținut un concert inedit pe scena Filarmonicii din Chișinău la invitația Orchestrei „Folclor” dirijată de maestrul Petre Neamțu.

Alături de cele două orchestre, pe scena Filarmonicii din Chișinău au urcat și soliști renumiți: Petrică Mițu Stoian, Stana Stepănescu, Bojidar Ciobotin, Laura Mocănița, Marius Ciprian Pop, Valentin Sanfira, Vasile Iovu (nai), Anatol Nunu și Gavriil Gronic (trompetă), Sorin Zberea (clarinet), Nicolae Paliț, Silvia Gonciar, Zinaida Bolboceanu, Diamanta Paterău, Valentina Butucel, Viorica Moraru.

Evenimentul, intitulat „Hai, români, să fim ca frații!”, s-a înscris în seria manifestărilor prilejuite de aniversarea Centenarului Marii Uniri.

Altfel de război

Adrian NICOLA

Bun găsit la dumneavoastră, cinstiți gospodari!

La război n-am fost, căci se pare că oamenii le-a venit gând de pace pe mulți ani, dar războiul l-am văzut. L-am avut în casă, cum s-ar zice. Să nu credeți că între cei din casa noastră a fost altfel decât pace, dar așa a fost să se numească și teribilul instrument cu care românul și-a țesut pânzele, zăvelcile sau maramele de înveșmântat, covoarele, chilimurile și macatele pentru paturi, precum câmpurile înflorite, ștergarele ca niște cozi de păun care să împodobească icoanele din peretele de la răsăritul odăilor, să mângâie obrazurile proaspăt spălate ori să învelească pâinea și merindele cele de toate zilele sau betele și brâiele de încins mijlocul, care să țină trupul românului drept, neaplecat în fața nimănui în afara lui Dumnezeu și a domnitorului țării.

Pusul războiului pentru țesut se izvodea în mințile femeilor, mai ales a celor bătrâne și știutoare de meșteșug și treburile gospodăriei, cu multă vreme înainte de a se înfăptui. Femeia știa de ce au nevoie ai casei, ce le lipsea, dar și de ceea ce zăcea în magazie sau în pod, a bunului ce a fost produs cu trudă și nu trebuie risipit. Căci nu se cădea a se risipi lâna oilor adunată cu migală, trecută prin darac, toarsă în clăci și seri de tănuit cu vecinele și neamurile, nici inul sau cânepa, adunate cu grijă de pe câmp, topite în pârâu timp îndelungat, melitate, dărăcite și ele și toarse la fel ca și lâna, borangicul stors viermelui de mătase, ce făcea firul ca pe cel de păianjen și slujea țesutului maramelor pentru obrazuri subțiri, de domniță, sau cusutul piepților de cămăși albe, domnești, și câte altele.

Încă din vară, cam după treierat, femeia trăgea cu fusul fir din caierul prins în furcă, îl răsucea, îl spăla la râu și îl depăna pe gard, numai ea știa cum. Răsuceala, vârtelnița, rășchitorul, ceacărul și câte alte scule, de lemn sau cu fier adăugat în ele pentru întărire, lustruite din vechime de palme crăpate și bătătorite, sau mâna omului ținând sculul sau învărtind ghemul, plămădeau urzeală și ițe după măsuri pe care nu le-am putut desluși niciodată, ca pe vorbele unui descântec al firului și muncii dătătoare de lucruri minunate, pregăteau ițe, gheme și suveici sau câte altele lucruri le erau trebuitoare la țesut.

Femeia începea a-și căuta sculele războiului de

obicei după ce sărbătorile de iarnă se îmbulzeau spre sfârșitul lor, mai către zvonul de venire a Sfântului Trifon, când calendarul se scutura de crucile roșii și negre din dreptul sfinților zilei, pentru că nu se cădea să steie cu odaia încurcată atunci când nu era orânduială să se lucreze. Și le puneă alături, în tinda casei, să le poată face socoteala și să le aibă la îndemână. „la să vedem,” zicea bunica, „sunt toate de câte am nevoie?” Și începea să le zică precum morții și vii de pe pomelnic, cu glas tare, cum spun pruncii la școală buchiile la primii ani de învățătură, atingându-le cu palma pe rând, într-un mângâiat ca cel simțit pe obraji noștri, ai nepoților dumneai: spata, sulul din față, ițele, brâclele, sulul din spate, japca, pognojii, suveicile, scripeții și cumpenele, și câte altele.

Dacă țevile erau mai puține și nu-i ajungeau, îl trimitea pe tata cu vorbă de a se face luntre și punte pentru a găsi o trestie dreaptă, potrivită în grosime ca să încapă în suveică și să îi mai facă altele, pe mama ca să îi mai cumpere vreun fus de la rudari, iar dacă spatei sau altei părți a războiului îi lipsea ceva ce nu se putea face sau cumpăra, mă trimitea pe mine la câte o vecină sau rudă să cer împrumut, dacă ruda sau vecina nu își puneă și ea războiul tot atunci.

Casa avea două odăi, odaia cea bună, de la drum, adică odaia „de oaspeți”, chiar dacă nu a dormit niciodată vreun oaspete acolo și odaia de locuit, în care ne duceam traiul cinci suflete, dormind în două paturi, iar între cele două odăi se găsea tinda sau vatra, bucătăria adică. Unul dintre cele două paturi din odaia de locuit, în care dormeam eu cu fratele și bunica, aflat mai la fereastră, deci cu lumină un timp din zi, era scos afară, pentru a se face loc războiului de țesut, iar noi trebuia să dormim pe scânduri, lângă sobă, acolo unde se țineau cocenii e porumb și lemnele pentru foc. Se scotea și masa, așa că mâncam pe cea mică, cu trei picioare, folosită toată vara la vatră sau afară, pe prispă, iar lecțiile pentru școală mi le făceam scriind pe un scaun mai înalt, un taburet, în timp ce stăteam pe altul mai mic, cu trei picioare.

De când se lumina de ziuă și până ce se stingeă lampa, bunica pleca de pe banca războiului doar „dacă ardea”, cum se spune. Nu se îndura să lase

mai erau și glasurile parcă înadins chiuite ale copiilor din uliță, prietenii mei de joacă, fericiți că se pot hârjoni în voie până ce le înghețau mâinile și picioarele în neaua așternută fără zgârcenie pe ulița satului, la săniuș sau în bățiile cu bulgări de zăpadă.

Dar timpul trecea pe nesimțite. De pe sulul din spate se împutina urzeala, pe cel din față se aduna țesătura, iar înaintea spatei luau naștere minuni. Tablouri, mai ceva ca cele zămislite de natură, de acul gherghefului sau de zugravul satului, pe covoare și chilimuri, pânză albă, ca neaua, borangic mătăsos și subțire de vedeai prin el, tot lucruri care luminau odaia mai ceva ca zece lămpi cu gaz, fie ele și cu coșurile de sticlă proaspăt șterse.

Veneau vecinele, veneau rudele, cu broboadele bine legate și palmele vârâte sub poalele cojoacei, căci era ger, dar gerul și zăpada nu le puteau opri să vadă ce a ieșit din mâinile bunicii. Văzând frumusețile de pe sulul din față, desfășurat cu zgârcenie de bunica, se căiau că ele au adăstat, pierzând bunătate de iarnă fără să aibă în primăvară cu ce se făli. Căci era mare cinstea ca

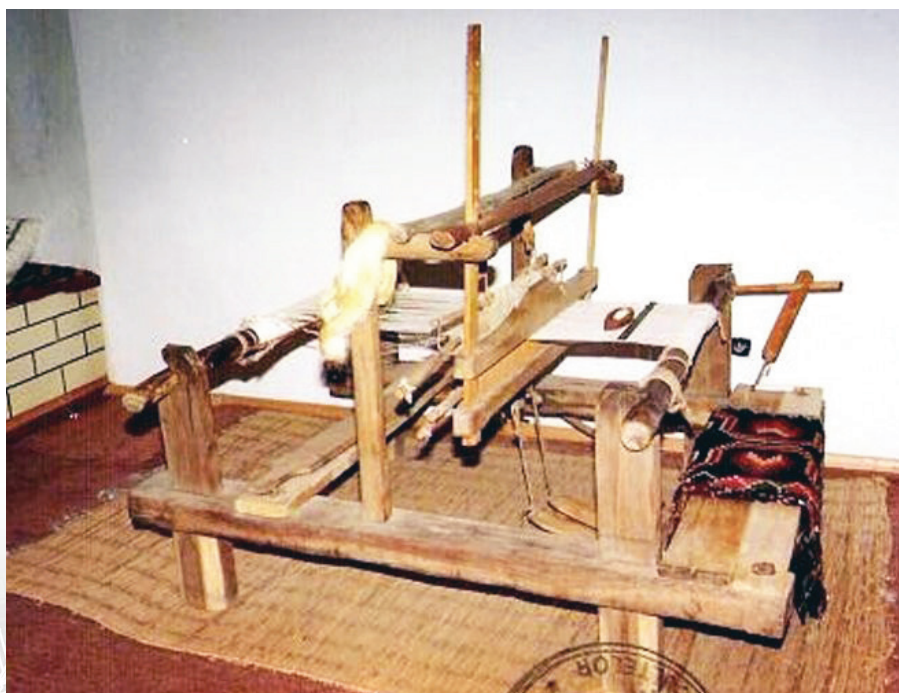
munca pentru a nu pierde firul lucrului și a greși cumva vreo floare, vreun chip sau vreo culoare, din pictura care se zămislea din spata, ițele, suveicile și, mai ales, din mâinile dumisale.

Mă trezeam și mă culcam, mai puțin în timpul cât eram la școală, auzind în odaie: „Sfârrr! Poc, poc! Harșc, harșc! Sfârrr! Poc, poc! Harșc, harșc! Schimbă ițele! Desfășoară sulul! Fă gheme de roșu!”. Pentru că suveica sfârâia printre rândurile de urzeală, deșirând în urma sa firul de pe fus, spata lovea firul lăsat în urmă cu două pocnituri scurte, iar picioarele bunicii schimbau ițele din pognojii, ca firul să fie prins în urzeală și să rămână acolo o sută de ani și mai bine. Și mîța se speriasse, sărmana, de atâta război. Părea că nu mai pricepe nimic din ce se petrecea în odaia noastră liniștită și se refugia sub fundul patului. Nici chip să iasă de acolo și să-și facă datoria, adică să-mi încălzească spatele, să se ia la întrecere de sfârâit cu fusul bunicii sau să se joace cu ghemelile ori răsucelea, mînuită ca o sfârlează de vreunul dintre noi.

Nici nu îndrăzneam să ridic ochii din carte, pentru că privirea ageră a bunicii vedea că nu am de treabă și găsea mereu câte ceva

de făcut și pentru mine. Iar eu mă supăram tare, fiindcă nu mai eram în cursul vieții mele normale, line, pe voia mea, de copil. Nu munca mă nemulțumea, fiind obișnuit eu cu ea și ea cu mine, dar mi se părea că nu este deloc bărbătește să ții brațele întinse cu un scul „în desfășurare” pe ele, să faci gheme, să sucești mînerul de la roata ceacăruului sau, pedeapsa supremă!, să răsucesc fire cu răsucelea atunci când nu ajungeau cele pregătite de bunica și de mama.

Pe lângă treaba asta, dezonorantă pentru mine atunci,

în prag de armindeni, când scoți scoarțele la prins prospețime, să poți pune cât mai la vedere, dacă se putea chiar pe gardul de la uliță, minunile ce au ieșit din palmele tale. Iar dacă cineva întreba cine a făcut așa frumusețe de țesătură, bunica răspundea „noi”, adăugându-mă și pe mine între ctitorii de frumos din familia noastră.

Stăteam mai zilele trecute la taină taman despre acest război cu prietenul meu, îl știți dumneavoastră, omul acela înțelept și hâtru, Gheorghe de la Vârtop.

-Să mai zici că nu ai fost la război! zice dumnealui Gherorghe. Dislocat în altă locație erai?

-Eram, că dormeam o lună, două, pe scânduri.

-La muniție lucrai?

-Păi cum? Câte gheme, câte vergi și alte proiectile am pregătit!...

-Sunete de luptă ai auzit?

-Auzit.

-Desfășurare de forțe ai avut?

-Am avut.

-Ai făcut *rechiziții*, adică un fel de împrumuturi pe la populația satului?

-Păi cum? O spată de la daica Titina, o suveică de la baba Floarea...

-Hei vezi? Să nu mai zici că nu ai fost *la război*.

-Ba da, așa mai merge, chiar de mă vezi cătană bătrână, dacă ar fi vorba numai de război de-ăsta, care face, nu distruge. Cu bucurie așa merge, că am avut să norocul să nu ajungem în altfel de război, cu altfel de ițe și urzeli.

*Cu smerenie, al dumneavoastră
Adrian.*

INFO

SPECTACOLE SUSȚINUTE ÎN CADRUL CENTRULUI MULTIFUNCȚIONAL EDUCATIV PENTRU TINERET „JEAN CONSTANTIN”

10 decembrie, ora 12:00 – eveniment inițiat de Consiliul Județean Constanța - Gala de premiere a elevilor și cadrelor didactice din unitățile de învățământ din județul Constanța care au obținut distincții, medalii și premii speciale pe parcursul anului școlar 2017-2018.

11 decembrie, ora 15:00 – eveniment – „Cazinoul invizibil” – inițiat de Consiliul Județean al Elevilor Constanța. Acest eveniment are drept scop valorificarea patrimoniului cultural prin diverse mijloace moderne și tradiționale, urmărind, totodată, conștientizarea importanței valorilor identitare.

13 decembrie, ora 16:00 – eveniment – Spectacol Internațional de Folclor

14 decembrie, ora 16:00 – spectacol - „Cununa Dobrogeană” - Spectacolul folcloric este organizat în cadrul manifestărilor prilejuite de marcarea Centenarului Marii Uniri. În cadrul spectacolului, orchestra Ansamblului Folcloric Profesionist „Izvoare Dobrogene”, va prezenta un program artistic reprezentativ pentru toate zonele etno-folclorice ale României, alături de artiști renumiți precum: Petrică Mățu Stoian, Viorica Macovei, Sanfira Valentin, Stana Stepănescu, Datcu Nicolae, Alexandru Brădățan și Grupul de colindători „Dor de la Humor”.

17 decembrie, ora 10:00 – spectacol – piesă de teatru „Pinnocchio” . În realizarea acestui spectacol au fost implicați și copii cu autism.

20 decembrie, ora 15:00 – spectacol realizat de Trupa „Arca” în colaborare cu DGASPC.

Arta bocetului la români

Bianca–Andreea CIOBOATĂ

Moartea este unul dintre conceptele nedescifrate de oameni de-a lungul veacurilor. Chiar dacă acest fenomen ne-a dat mai multe întrebări, decât răspunsuri, moartea a rămas cel mai însemnat aspect al omenirii. Dincolo de aspectele biologice, omul a ținut să-i atribuie morții un sens prin care lumea fizică și spațiul cultural să se prelungească. Prin înțelegerea riturilor și ritualurilor ne putem forma o părere mai clară despre cultura și normele culturale în care trăim și care ne influențează fără ca noi să ne dăm seama.

Moartea este un element extrem de important, prezent în cadrul fiecărei culturi. În cultura populară românească, moartea nu este doar un fenomen, ea capătă formă și esență, marcând sfârșitul călătoriei de pe Pământ și deschizând ușa către tărâmul de dincolo. În majoritatea ritualurilor funebre prezente de-a lungul timpului s-au putut observa diferențele dintre entitatea materială și cea spirituală. Dualismul formelor a condus către o varietate a ritualurilor și practicilor religioase și culturale. O dată cu apariția religiilor elaborate, a apărut și procesul de separare a entității spirituale față de cea fizică, fiind adoptată doctrina superiorității imateriale. În spațiul românesc de odinioară: „spiritul își mai păstrează ceva din materialitatea trupului pe care l-a însoțit în timpul vieții, iar acesta nu este sortit dispariției totale” (G. Enache, 2006, p. 12). Dintre toate obiceiurile funerare românești, bocetul s-a remarcat ca fiind puntea dintre lumea fizică și cea spirituală, momentul în care strigătul durerii celor rămași în urmă răsună până în lumea de apoi. Oamenii și-au transpus durerea pierderii celor dragi prin bocire, ridicând-o la rang de artă. Acest obicei era des folosit în antichitate de evrei, gali, greci, dar mai ales de către romani.

Romanii au extras ritualul din cadrul religios, transformându-l într-o obligativitate de ordin social, acest fapt reușind să creeze nenumărate discrepante între păturile sociale. Pe când bogații ar fi plătit sume exorbitante pentru a concepe un cadru impozant al bocirii, săracii ar fi făcut orice pentru a câștiga din acest obicei, ajungând într-un punct în care actul ritualic ieșea din sfera suferinței și intra în sfera dramaticului. Conform lui Lucius puteau fi regăsite acțiuni radicale de „exprimare” a durerii, precum: „capillos scindunt” (smulgerea părului) și „clamant magis” (văicărirea exagerată). Din cauza acestor acțiuni duse la extrem, conducerea romană

a interzis bocirea mortului atât de către bocitoare, cât și de către apropiați. Prin prisma romanilor, obiceiul de a boci la înmormântări s-a transmis și la poporul român, fiind folosit până în prezent în anumite regiuni ale țării. La fel ca la strămoșii noștri romani, bocirea era efectuată doar de femei, fiind respectată o ordine ierarhică a familiei. Prioritate aveau mamele și soțiile, fiind urmate de surori, verișoare, cumnate sau fine. Ritualul începea prin strigarea mortului la ureche de trei-patru ori, bocitoarele având obligativitatea de a renunța la absolut toate podoabele și de a-și despleti părul (Fl. Marian, 2008, p. 90). Invocarea bocetului respectă semnificația magică a cifrei trei. Răposatul era bocit imediat după moarte, pentru a vesti celor din jur nefericitul eveniment, a treia zi când vine preotul pentru a-l duce la mormânt, cât și pe drumul spre cimitir. Pe tot parcursul priveghiului bocitoarele jelesc mortul tot de trei ori pe zi, dimineața, la

prânz și seara, atunci când se trag clopotele. În cazul în care pe decedat nu avea cine să-l bocească, erau chemate femeile din sat care făcuseră din bocit o adevărată „meserie”. Pe teritoriul României bocitul prezintă diverse particularități, în funcție de zonă. În nord bocitoarele jeleau într-o anumită ordine, deseori fiindacompaniate de sunetul trist al unei trâmbițe, pe când în centru și vest se putea jeli de la fereastră, sau cânta din fluier. Repauzatul nebocit era foarte compătimit de către membrii comunității, fiind considerat blestemat. Ritualul bocetului nu se rezumă doar la a plânge sau a se văicări, actul în sine era completat de intonarea cu glas stins a diverselor poezii, care sunt accentuate de câte un cântec de jale potrivit atmosferei. Pe lângă tristețea regăsită în aceste reprezentații, în versurile cântecelor de jale sunt regăsite și laudele despre faptele bune făcute de răposat în timpul vieții. Arta bocetului este în strânsă legătură cu modul în care bocitoarele interpretează aspectele din viața personală a decedatului: „fiecare bocitoare rostește totdeauna numai de acele bocete cari se potrivesc cu etatea și împrejurările în cari se află cel repauzat” (*Ibidem*, p. 91). În cazul în care bocitoarele nu cunoșteau din timp amănunte despre viața mortului, ele se informau la fața locului, improvizând astfel noi bocete. Vârsta, statutul social, familia sau îndelednicirile erau principalele subiecte care constituiau bocetele. Bocirea era transformată cu ușurință într-o interpretare actoricească desăvârșită, femeile preluând diverse roluri și având dialoguri ce înfățișau aspectele de

ordin social al mortului. Un fragment din acest dialog poate fi regăsit și în următorul bocet preluat din Bucovina în care se interpretează discuția dintre o mamă sfâșiată de durere și fiul ei decedat:

”- Vasilică, fecior mare!
Amu-i nunta dumitale,
Scoală-te, nu sta scârbit,
Că nuntașii ți-au sosit!
- Da eu cum mă voi scula,
Dacă moarte-amarnica
Tare m-o mai otrăvit,
La pământ m-o oborât...”
(*Ibidem*, p. 102)

Un alt bocet ne arată modul în care o mamă își jelește copilul abia născut:

„Dragul mamei îngeraș!
Da cum de mi te-ndurași
Și țițuca mi-o lăsași?
Mama țatăă cui a da,
Pe cine l-a dezmierda?
Draga mamei floriceică
Ai zburat ca-o rândunică...
Eu, în loc de botejune,
Ți-oi face îngropăciune.
N-ai trăit să fii voinic,
Te-a luat moartea de mic,
N-ai trăit să te faci mare,
Te-a luat din scăldătoare...”
(*Ibidem*, p. 101)

Acest bocet este adresat soțului de o nevastă rămasă văduvă cu mai mulți copii mici:

„Soțule, dragul meu!
Dară cum te îndurași
De pe mine mă lăsași
Cu dragi copilașii tăi
Și cu dragi fiuții mei?
Roagă-te de Dumnezeu
Ca să trăiesc barem eu,
Să-i scap de necazul greu.
O, iubite soțul meu,
Cum m-ai lăsat tu la rău!”
(*Ibidem*, p. 94)

Deoarece bocirea îndelungată a mortului produce mai multă suferință, bocitoarele încheie ritualul cu următoarele versuri:

„Eu cu drag ți-aș mai cânta,
Dar mi-i friptă inima
Și nu te mai pot cânta”.
(Burada, 1882, *apud* Fl. Marian, 2008, p. 102)

Scurtă călătorie imaginară pe Celălalt Tărâm

Dr. Flori IUHAS

Tărâmul celălalt sau Lumea subterană este un pământ mirific, meleagul semidivinităților, a fapturilor miraculoase sau demonice, locul unde ființele magice trăiesc în paralel cu noi. Face parte dintre cele trei lumi suprapuse din imaginarul popular românesc și este situat între *Lumea albă*, în care trăiesc oamenii și *Lumea neagră* în care pătimesc morții care au păcătuit în această lume. Acest loc nu este niciodată reprezentat de cer, de lumea zeilor, ci este întotdeauna subpământul.

Dacă ne raportăm la realitate, putem descoperi că există locuri în lume despre care se crede că reprezintă exact aceste tărâmurile, fie că vorbim despre *Tir na nOg* (tărâmul tinereții veșnice – al elfilor irlandezi); ori despre interiorul muntelui sacru al geto-dacilor, *Kogaionon*, în care s-a retras Zamolxe. În imaginarul popular are valențe misterioase: „*lumea asta-i cum o vezi,/ cealaltă cum o crezi,/ lumea asta nu-i așa,/ cealaltă-i altceva...*” (Romulus Vulcănescu, 1985, p. 453). Legile vieții și ale morții sunt diferite pe *Tărâmul celălalt*, de aceea numai eroii mitici le pot înfrânge, uneori numai pentru scurtă durată și chiar cu prețul vieții lor. De asemenea spațiul și timpul sunt diferite „Spațiul și timpul acolo se pierd în necunoaștere. Făpturile *Celuilalt tărâm* n-au conștiința de spațiu și timp, decât numai atunci când se strecoară în *Lumea albă*. De asemenea grijile și bucuriile vieții nu le înțeleg decât atunci când la mii de ani săvârșesc greșeli care ating rânduiala cosmică” (Romulus Vulcănescu, 1985, p. 453).

Comparând varianta românească a *Celuilalt tărâm* cu cele specifice altor culturi arhaice și tradiționale, Victor Kernbach observa drept constatare universală faptul că acolo „locuiește tot ce nu este omenesc: zânele, zmeii, balaurii, spiritele, făpturile teratologice animale sau vegetale” (Victor Kernbach, p. 573), iar Romulus Vulcănescu adaugă și fiii hibridi ai Nefărtatului, pajurile călărite de zmeoaice, Piticot, regele piticilor și subliniază că aici s-ar găsi și celebra școală magică de solomonie unde vrăjitorii și vrăjitoarele învățau ritologia magiei negre (Romulus Vulcănescu, 1985, p. 453).

Această minoritate de făpturi meta-para-umane

de sorginte pre-creștină nu se încadra nici în *Lumea de aici* – domeniu al pozitivului, și nici în *Lumea de dincolo*, fie în ipostaza Raiului, fie în cea a Iadului. *Celălalt tărâm* reprezintă lumea fabuloasă în care făpturile amintite sălășluiesc, mai degrabă decât sunt exilate și în care omul poate ajunge îndeosebi pe calea săvârșirii diverselor acte magice sau utilizării diverselor obiecte (cu însușiri) magice. „De regulă – constată Victor Kernbach – în *Tărâmul Celălalt*, nu se trece simplu, evident, ca de pe un teritoriu geografic pe altul, nici prin ascensiune mistică sau mecanică, așa ca de pe pământ în cer, ci aproape totdeauna prin transgresare magică, subiectivă sau obiectivă” (Victor Kernbach, 1989, p. 573). Spre această lume nu se trece prin cunoașterea de tip teologic, ci prin cunoașterea de tip magic deoarece *Tărâmul celălalt* este unul de natură meta-para-umană. Cel mai des îl întâlnim în basme, așa cum se întâmplă și în „Prâslea cel Voinic și merele de aur” sau în „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte”. *Tărâmul celălalt*, în care Prâslea ajunge printr-o groapă coborând pe frânghie este, înainte de toate, un ținut cu totul diferit de al nostru: „*Prâslea ajunsese pe tărâmul celălalt, se uită cu sfială în toate părțile, și cu mare mirare văzu toate lucrurile schimbate: pământul, florile, copacii, lighioni altfel făptuite erau p-acolo*” („Prâslea cel Voinic și merele de aur”). În „Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte” odată cu trecerea din spațiul profan în cel sacru, se produce și o trecere dintr-o dimensiune a timpului în alta.

Pasăre justițiară, Pasărea Măiastră aparține *Tărâmului celălalt*. Despre cântecul ei se spune „că ar întineri orice ascultător” (Victor Kernbach, 1989, p. 460). D.N. Popescu o descrie ca fiind o pasăre măiastră, a cărei cântare întrece toate muzicile pământeste, care are darul de a ghici viitorul și de a citi în inimile oamenilor și o numește *Andilandi* (Victor Kernbach, 1989, p. 460), de fapt o zână înaripată (transformată în pasăre din cauza unui blestem).

Zmeii basmelor locuiesc și ei pe Celălalt tărâm, sunt fii Mumei Zmeilor și constituie un „fel de matriarhat demonic” (Romulus Vulcănescu, 1985, p. 528).

Cântecul va continua...

Ana Maria ȘTEFAN

Sunt cuvintele regretatei **Elena Ionescu Cojocaru**, celei care a slujit cântecul popular pentru care și-a dedicat toată viața. Fiică a satului Moșneni din județul Constanța, Elena Ionescu Cojocaru a marcat scena folclorică dobrogeană atât ca interpretă, cât și ca formator al tinerelor voci. Profesor în cadrul Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” Secția Canto - Muzică populară, Elena Cojocaru și-a slujit cariera pedagogică printr-o bogată experiență în formarea și pregătirea cursanților, interpreți ai folclorului românesc cu care a avut numeroase participări la concursuri, festivaluri, concerte, organizate atât în țară cât și în străinătate. A fost fondator principal al ansamblului „Fiii Dobrogei”, care deja s-a impus în peisajul cultural dobrogean. Elena Ionescu a fost o voce emblematică a folclorului dintre Dunăre și Mare, cu nenumărate înregistrări etalon pentru ceea ce înseamnă cântecul popular din această parte de țară și un profesor deosebit, foarte iubit și apreciat de elevii săi, iar a vorbi astăzi la trecut despre Elena Ionescu Cojocaru, este foarte dureros!

Elena Ionescu Cojocaru s-a născut pe 3 iulie 1950 în satul Moșneni, comuna 23 August din Județul Constanța și a decedat pe 9 decembrie la vârsta de 68 de ani. Este absolventă a Liceului „Mihai Eminescu” din Constanța și a Facultății de Muzică din Brașov, secția Pedagogie Muzicală. Fire ambițioasă, a continuat studiile la Conservatorul „Ciprian Porumbescu” din București, secția *Pedagogie*, susținând examenul de diplomă în 1976.

I-a plăcut mult cariera pedagogică și a dorit să-și pună priceperea în șlefuirea tinerelor talente. De aceea, în paralel cu funcția de profesor titular gradul I la Școala Generală nr. 12 „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Constanța, a colaborat ca profesor de Canto – Muzică Populară, la Școala Populară de Arte și Meserii din Constanța, actualul Centru Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”, încă din 1995. Într-un interviu ne mărturisea următoarele:

„Pot spune că mi-am găsit oaza de liniște prin continuitate profesională la clasa de Folclor din cadrul Centrului Cultural „Teodor T. Burada”.

A fost o mare iubitoare de frumos și a slujit cu credință dintotdeauna cântecul, fiind solistă de

Așa a început „Floarea din Grădină” - 1971-1973

muzică populară, ușoară și instrumentistă încă din școala generală și liceu, obținând multe premii și distincții la concursurile organizate pe plan național.

„Mi-am început „ucenicia” în satul natal – Moșneni - comuna 23 August, la Căminul Cultural, într-un spectacol modest, alături de mama mea. Cântecul reprezintă pentru mine cel mai de preț dar pe care mi l-a făcut Dumnezeu. Aș putea spune că m-am născut cu cântecul în suflet și am făcut un legământ cu mine: să-l port cu drag și demnitate până la sfârșit. De aceea drumul spre muzică nu a fost greu.”

Începând cu 1965, timp de trei ani, a urmat cursurile clasei de acordeon în cadrul Școlii Populare de Arte din Constanța, (profesor Cristache Feraru), iar în perioada liceului, a activat în cadrul

SNC, secția – Muzică Ușoară și ca solist instrumentist, sub bagheta maestrului Constantin Daminescu. În 1968, participă la prima emisiune televizată „Estrada tinereții” la Televiziunea Română, fiind remarcată pentru calitățile deosebite pentru care în 1970 este invitată la preselecția pentru Festivalul Național de Televiziune „Floarea din grădină” (organizat de TVR). A susținut toate cele trei etape ale concursului obținând nota maximă revenindu-i astfel marele trofeu – în februarie 1973. Trofeul, i-a fost conferit într-un spectacol organizat la teatrul din Constanța cu orchestra „Brăulețul”.

„Un moment important al carierei mele artistice a fost susținerea spectacolului final din cadrul Festivalului-Concurs Național „Floarea din Grădină”, obținând mult râvnitul trofeu.”

A urmat apoi marea poveste a cântecului acestei interprete valoroase cu o apariție și o atitudine deosebite, delicată și riguroasă în același timp, cu glas cu inflexiuni de caval care mângâie sufletul tuturor celor ce o ascultă devenind, în urma îndelungatei colaborări cu Televiziunea Națională, o interpretă emblematică pentru

TRV 1 - București 2010 - Cu Grupul Folcloric „Fiii Dobrogei”

Dobrogea și nu numai. A cântat sub bagheta unor mari dirijori: Radu Voinescu, George Vancu, Ionel Budișteanu, Gheorghe Parnica, Nicolae Botgros. A dus faima cântecului popular dobrogean încă din 1976 în Germania, Franța, Italia, împreună cu Ansamblul Folcloric al Clubului Elevilor din Constanța.

În perioada 1982-1995, a condus în calitate de dirijor - interpret Grupul Folcloric „Alțițe Dobrogene”, al Sindicatului Învățăământ din Constanța, participând la numeroase

emisiuni, la radio și televiziune. A continuat însă această activitate după 1995 la Centrul Cultural Județean din Constanța „Teodor T. Burada”, cu grupul de tineri interpreți - Grupul Folcloric „Fiii Dobrogei”, pe care îl evocă astăzi cu nostalgie:

„Cu drag îmi amintesc de Grupul Folcloric „Fiii Dobrogei” al Centrului Cultural Județean Constanța” Teodor T. Burada” care are în componență tineri soliști ai clasei de canto popular, absolvenți, iubitori ai cântecului dobrogean. Activitatea noastră a fost apreciată la nivel național TVR, Radio Constanța, Radio Antena Satelor București dar și în plan internațional – Franța (2007), Turcia – Istanbul (2010), Bulgaria (2012), Chișinău (2015), Balcik (2016) – premiul I, Veliko-Târnovo (2015) – medalia de aur. Grupul „Fiii Dobrogei”, îmi va aminti întotdeauna de anul 2001. Atunci am înființat primul festival pentru tineret al cântecului popular dobrogean.

Elena Ionescu Cojocaru se poate mândri cu patru albume deosebite, cu cântece autentice culese de pe tot cuprinsul

Dobrogei, printre care: „Curge Dunărea la Vale”, „Dobroge, mândră grădină”, „M-am născut în Dobrogea”, albumul care a anunțat drumul spre celebritate.

„Pe linie solistică, fiecare cântec înregistrat, fiecare album, fiecare creație a însemnat ore de lucru, căutări, renunțări, reveniri, și în final am obținut cu sprijinul doamnei Director General al Centrului Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada”- Doina Voivozeanu, înregistrarea albumului „O viață dedicată cântecului popular dobrogean” (2014). CD-ul cuprinde 14 creații personale, albumul se încheie cu piesa „Cântați voi, Moșnenii mei”, un mic dar pentru cei din satul meu natal”.

Și-a iubit foarte mult munca la catedră și copiii și ne-au mărturisit în repetate rânduri că deși a fi profesor este o profesie dificilă, este totodată nobilă și foarte frumoasă.

„Eu cred că am avut ceva de spus în meserie!” și a avut...

Acest aspect este confirmat și de recunoașterea activității sale, prin distincțiile obținute: Diploma „Gh. Lazăr”, oferită de Ministerul Educației Și Cercetării (2006), Medalia de Merit pentru învățământ conferită de Președintele României (2004), dar și de elevii pe care i-a format ca tineri interpreți dobrogeni: Marius Brutaru, Narenji Sirin, Sofica Adriana, Mihaela Avram, Petrică Ionuț, Enciu-Toma Mihaela, Cuclea Ionuț și mulți alții. Ascensiunea lor a reprezentat și crezul său profesional: pasiune, autenticitate, studiu, respect pentru valorile tradiționale ale neamului. Și-a iubit nespus familia:

„... Familia a reprezentat „oaza” mea de liniște și echilibrul meu. Pentru a o păstra, trebuie să învățăm să fim toleranți. El – Mitică, fetița Silvana, au însemnat echilibrul vieții mele. Muzica este grea dar foarte frumoasă. După orice efort artistic, pentru că trebuie să recunoaștem, efortul este imens, este bine să ai unde să te întorci. Pentru acest fapt și pentru multe altele, le mulțumesc celor din familie, măicuței mele, regretatului meu tată..”

A fost un om optimist, extrem de modest și mereu cu zâmbetul pe buze și s-a considerat foarte norocoasă având și împlinirea sufletească de a fi bunică.

„Cred că am avut noroc de prieteni buni, familie și mai nou, mi s-a împlinit visul și mă simt mai bogată și mai fericită ca oricând pentru că a apărut minunea vieții mele – nepoțelul meu, care sper să folosească instrumentele pe care le dețin, pentru că nu sunt puține!”

Cu maestrul Nicolae Botgros - 25 decembrie 2011 - TVR (Lăutarii, Chișinău)

Am întrebat-o cum își imaginează viața fără muzică și ne-a răspuns cu mirarea unui copil:

„Ce m-aș face fără cântec? Nu concep viața fără muzică, voi cânta până-n cea din urmă zi! Iar dacă ar fi să o iau de la capăt, aș vrea să aprofundez cu mai multă atenție anumite taine ale muzicii, să mă axez mai profund pe un gen muzical, să am mai multă grijă de ce mi-a hărăzit bunul Dumnezeu prin măicuța mea – adică talentul...dar cred că nu prea concordă intenția cu temperamentul meu. Voi cânta până-n cea din urmă zi!”

A iubit viața, i-a plăcut să descopere locuri inedite, și să călătorească mult. Elena Cojocar u a fost precum muzica lui Bach - limpede, pasionată, pură și înălțătoare și când vorbea, se adresa la tot ceea ce individul are mai curat, mai înalt în sufletul lui, iar cea din urmă mărturisire pe care ne-a făcut-o, ne-a confirmat dragostea ei incomensurabilă pentru muzică:

Spre „final”, aș vrea să mă întâlnesc tot cu muzica și dacă aș sta la ceas de taină aș spune cu mâna pe suflet:

„ORICÂT AM ÎMBĂTRÂNI, CÂNTECUL NU VA MURI!”

Dumnezeu s-o odihnească!

A spune verde în față

Ioan ADAM

Verdele e culoarea frunzelor, a ierbii, în general a vegetației proaspete, pure, de primăvară. Majoritatea cântecelor populare românești încep cu obsesivul vers **foaie verde de...** sau **frunză verde de...**, după această formulă introductivă urmând numele aproape tuturor speciilor botanice. Dar verdele crud e invocat și de simbolişti, adică de poeți care în general au rupt contactul cu natura. De la nevroticul Bacovia au rămas aceste **Note de primăvară**, neașteptat de folclorice în spiritul lor:

Verde crud, verde crud...
Mugur alb, și roz și pur
Vis de-albastru și azur,
Te mai văd, te mai aud.

Puritatea înseamnă și nepremeditare, lipsă de artificiu, adevăr. Să fie o întâmplare că în folclorul infantil copiii aleg dintre culorile curcubeului tocmai pe aceea care desemnează puritatea:

Curcu-curcubeu,
Vino, pe cer, vino,
Verdele-i al meu?

Oricât ar părea de surprinzător, între omniprezentul vers popular **foaie verde de** și expresia **a spune verde în față** se află un coridor secret, acum aproape astupat. Să reținem însă și o nuanță ce ne va ajuta în descifrarea acestui mister. Oricât de apropiată ar fi sinonimia dintre **a zice** și **a spune**, există în limba română și o specializare a acestor verbe care interzice folosirea unuia în locul celuilalt. Niciodată expresia nu circulă în varianta **a zice verde în față**. Oare de ce? George Coșbuc, ale cărui opinii le-am mai citat în cadrul acestei „istorii secrete” a vorbelor românești, observa că „în generalitatea cazurilor, a zice însemnează a susține o părere, a afirma, iar [a] spune însemnează simplu a aduce la cunoștință, a da pe față, a povesti. Exact: spun=anunț, zic=enunț.”¹

A spune verde în față implică deci darea în vileag, simplu, de-a dreptul, fără menajamente, fără acel autocontrol pe care-l implică conveniențele lumii moderne. Un anunț verde e prin urmare unul sincer, deschis, fățiș. Însă gestul nu-i la îndemâna oricui: numai cel curajos, voinic, îndrăzneț își poate permite acest risc. Pentru asemenea oameni, țărânul a găsit calificativul potrivit – **românul verde**²,

¹ G. Coșbuc, *Opere alese*, IV, ed. cit., p.180.

² Basmul lui Petre Ispirescu *Zâna zânelor* se încheie cu urcarea pe tron a celui mai mic dintre fiii împăratului, pe care „boierimea și tot poporul” l-au ales

adică necorupt, neviciat, formulă ce a făcut carieră în literatura și publicistica din veacul trecut, până a ajuns sub pana lui Caragiale, care a acoperit-o de ridicol.

Avea dreptate Caragiale să demitizeze această formulă de orgoliu și exclusivism național? Desigur, și nu mă refer doar la ipocrizia grecoteilor ori bulgăroilor deghizați în nepoți ai lui Traian, în apostoli ai românismului. Dar nici măcar formula **foaie verde** nu este **pur** românească, **exclusiv** românească. Indicarea frunzei și a florii e omniprezentă în poezia populară românească, un cercetător avizat al folclorului românesc, Ovidiu Bârlea, susținând că ea ar indica „o continuare a modelului cultivat de poezia populară latină”.

Pomenirea lor pare să fi avut un substrat ritual, acela de a asigura prosperitatea vegetației, în special a recoltelor. A invoca frunza verde însemna a te molipsi de forța de reînviere a vegetației.³ Cu timpul însă sacralul a cedat locul esteticului și **eticului**. O lectură a culegerilor de folclor românesc deconspiră o adevărată versului introductiv la conținutul spus, **anunțat**, în stihurile următoare. Se practică deci un fel de sinceritate cu un cod vegetal precis. Flăcăul bătrân și cusurgiu e frecvent asociat cu un măcăciune:

Frunză verde măcăciune,
Ție-te focul de iunie
Ai rămas neînșurat

„pentru că era **român verde**, întreg la minte și drept la judecată.” (v. Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor*, ed. cit., p. 133.) Alt erou al aceluiași povestitor „nu se sfia a le-o spune verde și se silea să îndrepteze lucrul.”

³ În această invocare obsesională pot fi identificate și urmele unor eresuri arhaice, de factură dendrolatră, pe care le-am mai semnalat în cuprinsul cărții de față (v. *supra*, *A umbla (de) frunza frâsinelului*, p...). De altminteri etimologic **verde** (< lat. *viridis*, care a avut și un dublet sincopat – *virdis*) însemna „culoarea verdeții”. (V. Marius Sala, *Aventurile unor cuvinte românești*, ed. cit., p. 247). Cercetând diacronic „mitologia culorilor” de la credințele dacice la cromatismul caselor bătrânești din satele românești de câmpie, Ovidiu Popescu sublinia câteva detalii edificatoare: „În mitologia lumii primitive din Europa ca și în cea din spațiul românesc este extrem de prezentă o divinitate a vegetației. De asemenea întâlnim tematica arborelui, a cultelor dendrologice. În fine ultima accepție acordată se referă la transimbolizarea acestei calități unor elemente arboricole, crengi, fructe, frunze, care erau folosite primăvara, vara și iarna ca instrumente de urat pentru oameni. În jocurile de carnaval, care reeditau riturile pe alt plan și în altă ambianță, de fecunditate și regenerare telurică, au străbătut datini ce țin de cultul arborelui [...].

Există un personaj popular care amintește de ritul fertilizator al arborelui numit George cel Verde. Acesta urează, atingând, mască vegetală, pe copii, bolnavi și bătrâni. De asemenea, umblatul de Florii cu crengi înfrunzite de salcie, punerea de ramuri verzi la case de Sf. Gheorghe, prăznuirea sub arbori de 1 mai. În Banat biciul mutului alcătuit dintr-un brăduț exfoliat. Feciorii mascați în brazi cu măști-costume fitomorfe sau cu recuzită fitomorfă de anul nou prezintă un caracter deosebit pentru datina arborelui fertilizator [...] Cel care sorcovește măneste omului destinul arborelui fertilizator care nu este altceva decât o ipostază a arborelui cosmic sau al vieții. Culoarea verde exprimă, așa cum rezultă din însăși rădăcina sa mitologică, ideea de regenerare și induce ideea de femeie, de perpetuare a vieții.

Strămoșii noștri daco-geți aveau o divinitate a vegetației, a regenerării, a reînvierii după o dispariție a vieții în pământ, în peșteră, ca apoi să reapară. Această divinitate chthoniană [...] nu era alta decât Zalmoxis...” (v. *Mitologia culorilor*, op. cit., p. 69).

Ca gardul nestreșinat.

Când verdele viu e legat cu uscăciunea putem să ne așteptăm imediat la un „anunț” trist:

Frunză verde lemn uscat,
Rău maică m-ai blestemat
sau
Frunză verde lemn uscat,
Carte albă mi-a picat...
Să mă duc la cătănie
ori
Frunză verde lemn uscat,
Iacă, maică, am plecat...
La urâta cătănie.

A îndruga (la) verzi și uscate

O interesantă zicală – **a îndruga (la) verzi și uscate** – e construită pe același contrast de rău augur. **A îndruga** înseamnă **acum** a vorbi multe și fără rost, a înșira nimicuri, a sporovăi, a trâncăni. Însă, cum observa poetul latin, *interdum stultus opportuna loquitur*, adică uneori nimerește și prostul vorba potrivită.

Sensul dintâi al verbului **a îndruga** era acela de a torce cânepă în fire groase și puțin răsucite, **drugă** (< scr. *drugă*) fiind un fus mare și gros cu o rotiță la capătul inferior pe care se puneau fuiorul de tors urzeală pentru lăicere, saci. Țesătura celei ce amesteca în fuior fire verzi și fire uscate nu putea fi trainică. Prin analogie, nici vorbirea celui ce asociază gânduri pure, curate, „verzi”, cu banalități ofilite nu putea fi mai atractivă.⁴

Ea lasă ascultătorului supus la supliciu auditiv un gust de strepezeală care-l face să izbucnească:

Frunză verde de măr acru
Să știi, bade, te ia dracu!

Și din beția de cuvinte, atât de savuros satirizată de Titu Maiorescu, se poate cădea în leșin. Și iarăși să fie o întâmplare că despre omul prins subit de amețeală există în română și zicala **i s-a făcut verde înaintea ochilor**?

⁴ În *Voinicul cel cu cartea în mână născut* sporovăiala are totuși un rost: „Și astfel, într-o seară, când stau cu toții la foc și **povesteam și verzi și uscate**, ca să le treacă timpul, unchișul se apucă de spuse tot ce auzise de la ursitoare (Vezi Petre Ispirescu, *Legende sau basmele românilor*, ed. cit., p.64.) Transferată într-un alt context, expresia era utilizată de Iordache Golescu într-un „poem figural” intitulat *Porunca toporului*: „Cea mai bună, cea mai tare/ Unealtă spre lucrare/ Este-acest topor/ Cu care **și verzi și uscate!** La pământ dobor” (*apud* Mihai Moraru, *Caligramele lui Iordache Golescu*, în *De nuptiis Mercurii et Philologie*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 166).

Casa părintească nu se vinde

Bianca FOLESCU

Unde mergi de Paște, de Crăciun?, întrebări pe care nu mulți dintre noi ni le ridicăm.

Întâmplarea m-a adus într-un sat necunoscut din Dobrogea și destinul mi-a dăruit o casă veche, ca și cum mi-ar fi dat în grijă o mamă bătrână părăsită de copiii ei, mulți, plecați în lumea largă.

Cred că doar gândul că de Crăciun devenim mai buni m-a dus la această potrivită comparație.

Bătrâna casă, deprimată de singurătate și sărăcie, m-a învățat ce reprezintă Renașterea, m-a făcut să simt Miracolul în toată ființa mea și mi-a dăruit cele mai valoroase sfaturi și povețe!

Am șters ferestrele ei ca pe ochii plânși ai unei mame și am simțit cum, prin aceștia, mă priveau bunici necunoscuți.

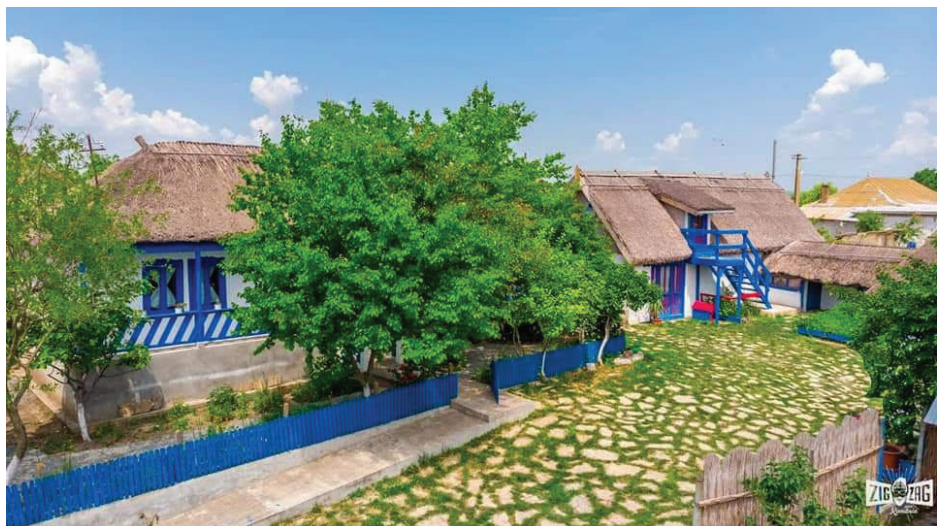
În nopțile singuratice auzeam șoaapte, ca îngânarea unei povești și îmi închipuiam că moșii casei îmi țin companie!

Aici am învățat ce înseamnă Dorul, Răbdarea, Dorința, Pasiunea de a face și a trăi, iubirea necondiționată, dar mai ales, am învățat ce este Rostul!

Rostul acela la care ne gândim când vine vorba despre simplitate, cel fără de care te simți pierdut într-o lume fără valori!

Ei bine, de Crăciunul acesta și de cele viitoare, eu cred că mi-am primit deja cadoul :

AM TRECUT PRAGUL
STRĂMOȘESC!

Cum ne influențează sărbătorile de iarnă starea psihică

Dragoș Florin CONSTANTINESCU, psiholog, psihoterapeut – hipnoză clinică și terapie ericksoniană

Pentru mulți oameni, sărbătorile de iarnă, și în special Crăciunul, au devenit o perioadă de stres, atât din punct de vedere financiar cât și emoțional.

Sărbătoarea Crăciunului este una dintre cele mai solicitante perioade ale anului și, ceea ce ar trebui să fie o perioadă a iubirii și bucuriei, mulți o transformă într-o perioadă agitată de stres, cheltuieli și o sumedenie de activități care *trebuie* făcute, chiar și atunci când entuziasmul lipsește.

Trebuie cumpărat și împodobit bradul, planificat meniul, făcute cumpărăturile, pregătită masa înainte ca invitații să sosească. Cadourile trebuie și ele alese, cumpărate, împachetate și puse sub brad. Black Friday tocmai s-a încheiat și mulți încă se „recuperează” după goana obositoare...

Problema cea mai importantă este faptul că această perioadă a devenit un comercialism epidemic generând, după cum spuneam, mult stres – nu pentru că așa ne dorim noi să fie – ci pentru că am fost condiționați să gândim că multe dintre „lucrurile” pe care le cumpărăm sau trebuie să le facem sunt necesare pentru un Crăciun fericit!

Un sondaj realizat în 2012 a relevat faptul că un procent surprinzător de 45% dintre americani ar prefera să sară perioada Crăciunului deoarece provoacă multă presiune financiară și anxietate.

Vreau să clarific câteva mituri legate de anumite tulburări psihice cauzate sau influențate de sărbătorile de iarnă. Există o concepție, destul de larg răspândită, conform căreia rata de suicid crește în perioada sărbătorilor de iarnă. Nu este adevărat. Mai mult decât atât, rata de suicid înregistrează cel mai scăzut nivel în luna decembrie (nivelul cel mai ridicat fiind primăvara și toamna).

Atunci când vine vorba de depresie, într-adevăr rata depresiei crește în timpul iernii, însă nu există o corelație științifică care să dovedească că aceasta este cauzată de sărbătorile de iarnă. Oamenii de știință sugerează că, mai degrabă, este vorba de trei factori implicați în această creștere: este afectat ritmul circadian prin faptul că zilele sunt mai scurte, apoi nivelul de serotonină și melatonină scade din cauza unei lumini mai scăzute pe timpul zilei, ceea ce poate conduce la apariția sau la accentuarea

unui sentiment de depresie.

Luând în considerare faptul că perioada sărbătorilor poate provoca stres (managementul bugetului și cel al timpului), iată și câteva sfaturi care pot fi utile pentru a te bucura cât mai mult de această perioadă.

Scrie o listă.

Pregătește o listă cu ceea ce trebuie să faci pentru Crăciun. Împarte această listă în două coloane: una în care să scrii ce trebuie să faci pentru a te pregăti de sărbători; cealaltă coloană pentru lucrurile pe care dorești să le faci.

Alege activitățile de sărbători.

Nu poți face totul! Stabilește-ți prioritățile și ai grijă de ceea ce trebuie făcut mai întâi. Dacă ceva nu este necesar, sau dacă este o activitate pe care nu dorești să o faci, abandoneaz-o!

Cere ajutor.

Nu există o regulă care să spună că trebuie să faci totul singur(ă) (de regulă, stresul în această perioadă are un impact mai mare asupra femeilor decât asupra bărbaților, acestea fiind mai implicate în organizarea sărbătorilor).

Limitează cheltuielile.

Poți oferi un cadou personal, nu trebuie să fie unul scump. Un cadou pe care îl poți face cu mâinile tale dovedește cât de mult contează persoana respectivă pentru tine. Bani reprezintă unul dintre principalele motive de stres din jurul sărbătorilor, așa că impune-ți un buget și nu-l depăși. Câteva sugestii care îți pot fi de ajutor:

- Ia câte o decizie financiară pe rând;
- Alcătuiește o listă și cumpără *doar* ce ai trecut pe ea;

- Evită tentațiile;

- Gestionează cumpăraturile compulsiv.

Evită abuzul.

Sigur, în perioada sărbătorilor se fac excese, însă este bine să fii conștient(ă) de ceea ce mănânci și ceea ce bei și să nu iei decizii pe care le vei regreta odată ce sărbătorile trec. Stresul poate crește apetitul, mai ales pentru alimentele bogate în zahăr și grăsimi.

Nu începe o dietă stictă în această perioadă.

Majoritatea dietelor sfârșesc prin a diminua aminoacizii necesari pentru sintetizarea serotoninei, ceea ce provoacă o stare depresivă și iritabilitate. Nu este necesar să pui presiune pe tine într-o perioadă în care organismul este mai vulnerabil.

Nu uita de exercițiile fizice.

Cercetările științifice au evidențiat faptul că exercițiile fizice reorganizează creierul astfel încât reduc răspunsul acestuia la stres. Chiar și o plimbare împreună cu familia sau prietenii are efect benefic pentru inimă, pentru spate, pentru creier și va arde și surplusul de calorii.

Spune „Mulțumesc!”. Amintește-ți că bucuria și fericirea Crăciunului nu vine din daruri, mâncare, băutură sau decorațiuni. Vine din legăturile pe care le avem cu ceilalți!

Acordă-ți un moment pentru a fi recunoscător(oare) pentru ceea ce ai și pentru a face din relațiile apropiate prioritatea Crăciunului.

Sărbători fericite!

dragos.constantinescu.psi@gmail.com

INFO

”1 DECEMBRIE – ROMÂNIA MARE” PROIECT DEDICAT CENTENARULUI LA CENTRUL MULTIFUNCȚIONAL EDUCATIV PENTRU TINERET ”JEAN CONSTANTIN”

Oana Elena POPESCU

Direcția Județeană pentru Sport și Tineret în colaborare cu ONG Team – Together Everyone Achieves More, au organizat la Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret ”Jean Constantin” proiectul ”1 Decembrie – România Mare”, dedicat Centenarului Marii Uniri.

Proiectul a fost concentrat pe dezvoltarea unor instrumente nonformale de lucru în activitățile de istorie, prin prelucrarea de informații având caracter istoric și redat sub forma unor hărți informaționale.

Tinerii participanți au prezentat informații despre Unire, cât și informații despre modul de execuție a hărților – locuri, evenimente, personaje. Rezultatul lucrărilor a fost reprezentat pe harta României Mari la 1 Decembrie 1918, dar sub formă informală.

Luni 26 noiembrie, a avut loc premiarea hărților la Centrul Multifuncțional Educativ pentru Tineret ”Jean Constantin”.

Criteriile de departajare au fost: conceptul și originalitatea materialelor folosite, adică metodele non formale de execuție, echipa prezentând pe un CD poze din timpul atelierului de lucru, iar originalitatea a fost descrisă de motivația echipei.

Al doilea criteriu a fost aspectul hărții, precum și calitatea vizuală a reprezentării; cel de-al treilea criteriu de departajare a fost mesajul lucrării care a cuprins un motto, rezultat al muncii în echipă.

După decernarea premiilor, elevii constănțeni prezenți la eveniment au vizionat filmul documentar ”Adrian V. Rădulescu – ctitorul”, film finanțat de publicația Ziua de Constanța.

O altă activitate în cadrul evenimentului a fost un flash mod desfășurat în Parcul Arheologic de Ziua Unirii.

O nouă carte – ediție anastatică – completează fericit colecția pe care a realizat-o până în prezent Centrul cultural județean Constanța "Teodor Burada", într-un proiect mai amplu, finanțat de Consiliul județean Constanța în anul centenar al Marii Uniri.

Este vorba de lucrarea *Ovidiu în exil* de Bruto Amante, o valoroasă descriere a Constanței primilor ani de după revenirea Dobrogei la țară.

Bruto Amante a fost autorul prolific al unor studii de istorie meridională, înalt funcționar al Ministerului Educației și secretar al Ministrului Francesco De Sanctis. Filoromân prin educația primită de la tatăl său, dar mai ales datorită numeroaselor legături profesionale și de prietenie cu personalități din București, Iași, Craiova precum Grigore Tocilescu, Aron Densușianu, C.A. Rosetti, Remus Opreanu, I.Gh. Drăgescu, Petre Chițu, Maria Chițu, în 1888 a întreprins o călătorie în România, dedicând națiunii române o remarcabilă monografie ilustrată, intitulată *La Romania illustrata. Ricordi di un viaggio*.

De asemenea, cu ocazia călătoriei, Bruto Amante a fost la Constanța, pe urmele lui Ovidius și a scris un frumos reportaj de călătorie intitulat *Ovidiu în exil*, de aproximativ 100 de pagini, B5, tradus în românește de Clelia Buzessi, 1898.

Reproducem un scurt fragment din carte: "În timpul verii Constanța devine locul de petrecere al societății române, ea este Livornul României, de aceea îmbunătățirile clădirilor sunt foarte repezi. Domnul prefect Opreanu a nivelat câteva străzi, pe altele le-a sistematizat, a construit pe țărmul mării frumosul bulevard Elisabeta în care se găsesc pavilioane, grădinile, bănci, lăsând pretutindeni urme de înțeleapta sa activitate.

Și Bruno Amante, italianul care a venit la Constanța pe urmele lui „Ovidiu în exil”, descrie cum a plecat în ziua de 2 octombrie 1884 de la Constanța, însoțit de dr. I.C. Drăgescu, care îl găzduise în oraș și i-a fost tovarăș în toate excursiile sale prin împrejurimi, să vadă insula lui Ovidiu.

Tot Bruto Amante a propus autorităților orașului Constanța ridicarea unui monument în memoria marelui poet latin Ovidiu, care și-a trăit în exil la Tomis ultimii ani din viață. Lucrarea comemorativă realizată la inițiativa lui Bruto Amante domină și astăzi piața principală a marelui nostru oraș.

BRUTO AMANTE

OVIDIU ÎN EXIL

DESCRIERE FĂCUTĂ ÎN URMA UNEI VISITE
LA CONSTANȚA, ANTICA TOMI

Traducere din limba Italiană

DE

Clelia Buzessi

„Centenarul românilor de pretutindeni” a ajuns la Istanbul

Adina Elena BOCAI

Muzica și dansurile populare românești au răsunat, la începutul lunii decembrie, peste Bosfor, într-o elegantă sală de spectacole care a găzduit un public numeros, format din români care trăiesc în prezent în Turcia, dar și din cetățeni turci. Manifestarea care s-a bucurat de un succes deosebit s-a înscris în proiectul „Centenarul românilor de pretutindeni” derulat de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” prin Ansamblul Folcloric Profesionist „Izvoare dobrogene” în colaborare cu Institutul Cultural Român „Dimitrie Cantemir” din Istanbul.

Dansatorii Ansamblului Folcloric Profesionist „Izvoare dobrogene” au fost prezenți în perioada 6 – 9 decembrie 2018 la Istanbul, unde au prezentat suitele de dansuri populare din Dobrogea, Muntenia, Oltenia, Moldova și Oaș, iar soliștii Elena Plătică și Andrei Girel au dus peste Bosfor frumoase melodii din folclorul românesc. Spectacolul s-a

desfășurat la Centrul Cultural „Mustafa Saffet” din Ataşehir – Istanbul. Dansatorilor români li s-au alăturat colegii lor de la grupul de dans folcloric al Primăriei Ataşehir care au prezentat la rândul lor un dans din zona Mării Negre.

Spectacolul susținut de Ansamblul Folcloric Profesionist „Izvoare dobrogene” s-a înscris în seria

manifestărilor derulate de Centrul Cultural Județean Constanța „Teodor T. Burada” cu prilejul împlinirii a 100 de ani de la Marea Unire. De asemenea, evenimentul s-a înscris în seria manifestărilor organizate la nivel diplomatic, prin reprezentanțele României în afara granițelor țării, cu prilejul împlinirii a 140 de ani de relații diplomatice. În acest context, la spectacol a asistat și consulul României la Istanbul, Iulian Gherman.

Artiștii constănțeni au adus o bucurie nemărginită în sufletul cetățenilor români, indiferent de etnie, stabiliți între granițele turcești. Aplauzele la scenă deschisă au adus la rândul lor bucuria în rândul artiștilor care au încheiat manifestarea printr-un

dans comun cu colegii lor turci.

Cu prilejul prezenței delegației Centrului Cultural Județean „Teodor T. Burada” la Istanbul, a avut loc și o întâlnire oficială cu reprezentanții administrației locale din Ataşehir. Gazda reprezentanților centrului constănțean a fost chiar primarul interimar al cartierului Ataşehir din Istanbul, İlham Yılmaz, care și-a manifestat dorința de a contribui, pe viitor, la consolidarea relațiilor româno – turce prin prisma manifestărilor culturale și a unor colaborări mai strânse, perfectate prin protocoale de colaborare.

Din cadrul delegației constănțene a făcut parte și consilierul județean Adrian Bereș.

O retrospectivă a sufletului

Mirela STAICU

Nu poate trece un an fără să facem, voluntar sau nu, un bilanț. De cele mai multe ori însă, bilanțul se bazează pe numere, pornind de la cifra de afaceri sau salariu la câte vacanțe am făcut, câte achiziții am realizat, ce note a luat copilul la școală și chiar cât au costat cadourile. Uneori...rareori, trecem în revistă și stările – cât bine am făcut sau de câte zile bune ne-am bucurat, câți oameni am făcut fericiți ori câți prieteni adevărați există. În final, tot un „cât”.

Trăim, din păcate, o viață care se învâрте în jurul cifrelor. Antoine de Saint-Exupéry a observat acest lucru încă de prin 1943, când scria în *Micul Prinț*: „Oamenilor mari le plac numerele. Când le vorbești de un nou prieten, nu vă întreabă niciodată ceea ce este cu adevărat important. Nu vă întreabă niciodată *Cum sună vocea lui? Ce jocuri îi plac? Colecționează fluturi?* Ei vă întreabă: *Câți ani are? Câți frați are? Cât cântărește? Cât câștigă tatăl său?* Numai atunci ei vor crede că l-au cunoscut.” Pare de-a dreptul remarcabilă preocuparea „oamenilor mari” pentru lucrurile care pot fi măsurate cu exactitate, pentru reperele materiale care, din păcate, acaparează mintea celui trecut de copilărie, îngrijorat în permanență de cantități, valori și prețuri.

Ah, viața...cumul de experiențe, amalgam de sentimente, vârtej al gândurilor, rutină complexă, dar plictisitoare, care a făcut din om un rob al banului, acest axis mundi al superficialității. Ce anume ne bucură acum? Cadoul scump găsit sub brad, cumpărat din obligație, pentru care am dat la schimb îmbrățișarea candidă dintre doi prieteni? Mașina cu fundă roșie cumpărată fiului, pentru care am petrecut zi-lumină la serviciu, uitând să-i oferim, de fapt, timp din timpul nostru? Sau bijuteria scumpă oferită soției care aștepta, de fapt, un cadou mult mai prețios, niște timp pentru ea, o seară relaxantă în care să îngrijească soțul copiii sau surpriza unei cine gata gătită? Lucruri care nu pot fi cumpărate, nici chiar cu toți banii din lume...

Poate că finalul anului ar trebui să aducă o retrospectivă a sufletului. Să lăsăm bilanțul cifrelor, contabilitate primară a unui „cât” și a unui „ce”, și să îl preschimbăm cu introspecția. O analiză fină a striărilor inimii, cercetare cu minuțiozitate a plusurilor și a minusurilor, o privire către înăuntru care să ofere răspunsul la întrebarea – „Ce ne

face fericiți?” Iată, alții înaintea noastră și-au găsit fericirea luptând pentru patrie, pentru popor, pentru ca noi acum, la 1 Decembrie 2018, să putem sărbători o sută de ani de unitate în cuget și-n simțire. Cinste lor, eroilor neamului nostru, cinste lor, celor care rămân modele de urmat, întrucât le-a fost suficientă dragostea de țară, crezând cu tărie într-un ideal, pe care au reușit să îl vadă îndeplinit.

Ei sunt exemplul absolut că fericirea se poate găsi oriunde, dacă sunt apreciate lucrurile cu adevărat importante. E dificil acum, în luna aceasta a „cadourilor”. Toată lumea aleargă într-o goană nebună după ceva, când, de fapt, ar trebui să se oprească pentru că ceva-ul acela e aici, mai jos de bărbie, ușor spre stânga. Este bucuria întâlnirilor cu cei dragi, îmbrățișarea părinților, chiotul copiilor care îl întâlnesc pe Moșul cel bun, strângerea de mână a amicilor recunoscători, privirea blândă a celui mai bun prieten, căldura sufletească a mesei pline de veselie și dragostea eternă a îndrăgostiților.

Retrospectivă a sufletului...iată, întrebarea la care ar trebui să căutăm răspuns: „Putem dobândi o autosuficiență a sentimentelor?” Putem găsi o cale prin care să dăm întâietate sufletului, și nu mâncărilor sau cadourilor, apreciind mai mult sau mai puținul pe care îl avem? Ar fi bine să fim atipici. Într-o lume în care cadourile se apreciază în funcție de numărul zerourilor, să ne mulțumim cu căldura oamenilor, cu bunătatea străinilor și cu veselia sărbătorilor, fără să facem din această perioadă una tensionată, trăită în goana secolului al XXI-lea. Să fim fericiți, cu sufletul, să căutăm oamenii care ne aduc liniștea și care ne bucură pe dinăuntru, să îi strângem tare, să le mulțumim pentru că împart cu noi bunătate din bunătatea lor. Să ne apreciem părinții, bucătică din noi, pentru eforturile mai mici sau mai mari pe care le-au putut face, crescându-ne. Ușor sigur nu le-a fost. Să ne iubim copiii, cât ne-au iubit pe noi părinții, pentru că doar așa putem construi relații sănătoase și putem crește adulții de mâine. Să nu uităm nicicând adevărata semnificație a Crăciunului, sărbătoare a Nașterii lui Dumnezeu, Cel care a oferit totul, fără să primească nimic în schimb. Să ne fie pildă a vieții și călăuză pretutindeni. Sărbători, ale sufletului, cu bine!

Călători francezi în Dobrogea

Aurelia LĂPUȘAN

Dobrogea, zguduită în valuri de forțele imperiilor roman, bizantin și mai ales otoman s-a dezvoltat la interferența mai multor culturi, civilizații și mentalități. Rolul francezilor în acest mozaic este cu mult mai mare decât cel înregistrat în alte provincii românești. Prezența francezilor în Dobrogea este legată de importante momente economice, sociale și culturale care marchează definitiv evoluția comunității locale. Nu vom invoca afinitățile de limbă în acest sens, ci mai ales spiritul în care au fost ele percepute, legăturile creștine, responsabilitățile politice, influențele culturale, perseverența misionarismului francez în viața comunității.¹

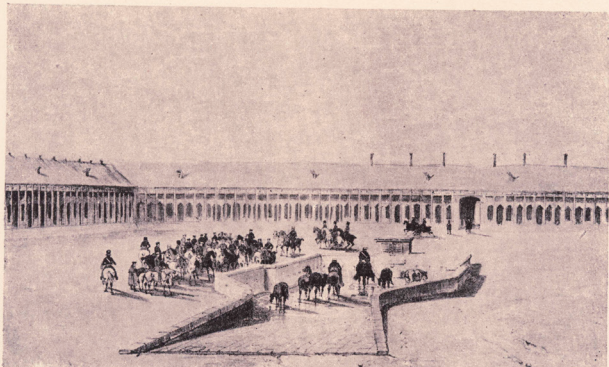
¹ *Influența franceză asupra spiritului public în România* este semnată Pompiliu Eliade și a fost publicată cu sprijinul Ministerului Culturii, parte a programului Ideea europeană, finanțat de Fundația CONCEPT. Au mai contribuit un institut al Societății deschise din Budapesta, Ministerul Francez al Afacerilor Externe și Ambasada Franței în România. Forțe redutabile care să sprijine

Francezul Hector de Béarn l-a însoțit pe Țarul Rusiei în războiul ruso-turc din 1828. Au străbătut în drumul lor întreaga Basarabie și au cutreierat, după soarta războiului, zona de la Isaccea până la Varna. Angajat de Franța în misiunea militară care supraveghea războiul ruso-turc din 1828, Hector de Béarn colindă Dobrogea și în goana cailor desenează peisajele care îl impresionează, și scrie în jurnalul său diverse însemnări. De la 1 iunie până la 15 august 1828 Hector de Béarn realizează 62 de litografii, pe verso fiecareia relatează călătoria

lucrarea de doctorat a lui Pompiliu Eliade (1869-1914), apărută în 1892. Cartea care a provocat cercetarea de față face o analiză a societății românești în vremea domniilor fanariote, nu trece de revoluțiile pașoptiste și se oprește la primele manifestări literare românești. Aceste precizări ne vor ajuta să explicăm mai bine tema aleasă pentru comunicarea de astăzi, aplecarea noastră asupra mărturiilor din presă despre prezențele franceze în Dobrogea, în diverse etape istorice. Și influența lor asupra spiritului public.

Tabela VIII

HECTOR DE BÉARN

CAZARMA DIN BABADAG.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs, etc.* (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

VEDERE GENERALĂ A ORAȘULUI BAZARGIC.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs, etc.* (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

Tabela IX

HECTOR DE BÉARN

MOSCHEA DIN BAZARGIC.

Desen și litografie de H. de Béarn din albumul: *Quelques Souvenirs, etc.* (Bibl. Națională din Paris, secția imprimatelor).

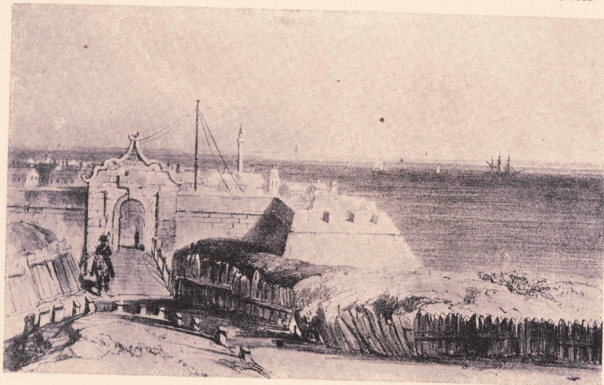

CONSTANȚA VĂZUTĂ DE PE MARE.

Desen și litografie de Hector de Béarn din albumul: *Quelques Souvenirs d'une campagne en Turquie.* (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

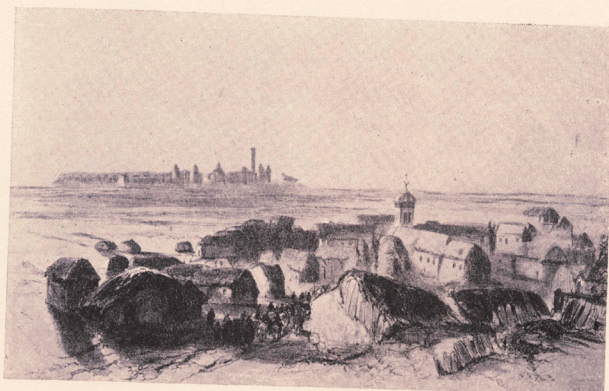
Tabela VI

HECTOR DE BÉARN

ORAȘUL CONSTANȚA.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs d'une campagne en Turquie*. (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

BENDER.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs, etc.* (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

și transcrie informații despre locul imortalizat. Volumul în foglio intitulat *Quelques souvenirs d'une campagne en Turquie* apare la Paris în același an. Puțin mai târziu, desenatorul german Adolf Mayer copiază câteva imagini din album și la editura Konigl.Lith.Institut le multiplică și le răspândește mai departe în foi volante. Astfel vederea asupra orașului Bazargic, Casa Pașei din Bazargic, vederea orașului Babadag, cazarma din Babadag ș.a. devin tipărituri distribuite în diverse părți ale Europei. Béarn desenează imagini din Isaccea, Babadag, Karasu, Mangalia, Bazargic, în fruntea tuturor așezând Constanța. În cea de-a 42-a foglio scria: "Kustenge-Constanța. În sfârșit am ajuns la Kustenge în ziua de 11 august. E o mică cetate ridicată de turci la începutul războiului. Orașul situat pe malul Mării Negre n-are niciun fel de port și nu-i decât un punct de debarcare. Dinspre uscat e apărat de o simplă linie de fortificațiuni. Fregata „Flora”, care ancorase la o bătaie de tun de țarm, ne așteaptă să ne transporte la Odesa. Eram pregătiți de plecare. Ambasadorul fu primit la bord cu toate onorurile obișnuite: întreg echipagiul sub arme, mateloții pe vergile vantrelor, iar o muzică militară cânta arii”.² Cele 62 de litografii păstrează și astăzi imaginea

² Constanța de acum 111 ani. Icoane fugare, Pontice, anul I, nr.1, ianuarie 1939, p.8,9.

Tabela VII

HECTOR DE BÉARN

VECHEA ALBIE A DUNĂREI, VALUL LUI TRAIAN.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs d'une campagne en Turquie*. (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

BABADAG (Baghbagdag).

Desen și litografie de H. de Béarn din albumul: *Quelques Souvenirs, etc.* (Bibl. Naț. din Paris, secția imprimatelor).

unui oraș-cetate, cu ziduri groase din piatră în blocuri geometrice, o poartă dinspre mare într-o arhitectură impunătoare, un pod de lemn fix pe care puteau intra în oraș doar cei acceptați. Poarta are în litografia lui Béarn un frontispiciu, marcat de linii rotunjite la margini, la mijloc un cornet ascuțit, o lucrare îngrijită, vădind un real gust artistic. O altă litografie descrie Constanța dinspre mare de unde se vede și un minaret, ceea ce completează imagistic chipul unui oraș aproape distrus de război. Putem spune astăzi că albumul lui Hector de Béarn păstrează primele imagini de presă despre ținuturile pontice.”³

Pentru că desenele lui Béarn trădau o viață intensă pe meleagurile pontice, conaționalul său Xavier Hommaire de Hell s-a aventurat între anii 1846-1848, luându-și și soția cu el, să cerceteze într-o expediție de studii de la Paris la Constantinopol și de aici la Iași viața comunităților întâlnite. Adună informații științifice, istorice, comerciale și pitorești, cum se exprimă în notele lucrării⁴. Nu era pentru prima dată în spațiul românesc. Fusesse la curtea lui Mihail Sturdza cu misiunea de a supraveghea căile de comunicație și exploatarea

³ Comnea, I., Hector de Béarn, Un călător francez în Dobrogea, în *Analele Dobrogei*, IX, vol. I, 1928, p.193.

⁴ Marin Rareș, Xavier Hommaire de Hell, un călător francez în Dobrogea în 1846, *Analele Dobrogei*, XV, 1934, pag 54.

BAZARGIC.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs, etc.* (Bibl. Națională din Paris, secția imprimatelor).

KARASŪ.

Desen și litografie de H. de Béarn, din albumul: *Quelques Souvenirs etc.* (Bibl. Națională din Paris, secția imprimatelor).

minelor. Publică o primă lucrare *Les steppes de la mer Caspienne, le Caucase, la Crimée et la Russie meridionale*, Paris, 1844. Succesul acestei cărți îi aduce titlul de membru corespondent al Academiei din Turin (Torino) și Florența și apartenența la mai multe societăți savante, cum precizează editorul său pe titlul de carte.⁵ În cea de-a doua călătorie pe meleagurile noastre, Xavier Hommaire de Hell descrie pe îndelete și Dobrogea. Străbătuse Balicul, Cavarua, Caliacra, apoi Mangalia. De aici poposi la Constanța, un adevărat muzeu în aer liber. Cea de-a doua lucrare a lui Hommaire de Hell, în patru volume, cuprinde nenumărate detalii despre locurile întâlnite.

Traseul prin Dobrogea este cel obișnuit: de la Varna la Constanța cu harabaua, de aici la Cernavoda "prin așa zisul canal al lui Traian", adică prin valea Carasu, iar de aici, pe Dunăre, la Galați spre Iași.

⁵ op.cit.p.67.

Nu călătorește singur. La început îl însoțesc un pictor desenator, J.Laurens, patru marinari, un constructor de ambarcațiuni, un figurant, probabil artist circar parizian. În total 8 persoane, un adevărat echipaj exotic și eterogen. Mai târziu, însoțitorii săi sunt un reprezentant al guvernului turc, un harabagiu (căruș), un ienicer de pază. La Mangalia găsește doar dărămturi. Altădată orașul număra 500 de case, dar războiul din 1828 i-a fost fatal. Vede, însă coloane antice în mare și deduce că aceasta a invadat uscatul înghițind orașul vechi. Îl vizitează pe guvernator al cărui copil de 10 ani pozează pentru albumul lui J.Laurens.

De-a lungul Văii lui Traian, scria, în 1846, francezul, guvernul austriac proiectase deja un canal de unire între Dunăre și Marea Neagră, deși, crede el, mai convenabil ar fi un drum de fier, iar pentru că astfel posesiunea rusă a gurilor Dunării ar fi aproape anulată.

Xavier Hommaire de Hell a murit tânăr, nevalorificându-și notele de călătorie astfel încât, în octombrie 1851, la cererea ministrului Instrucțiunii Publice francez, L'Academie des Inscriptions et Belles-Lettres cercetează manuscrisele acestuia și se hotărăște publicarea *Voyage en Turquie et en*

Perse, execute par ordre du gouvernement francais pendant les annees 1846,1847 et 1848. Ouvrage accompagne de cartes etc et d'un Album de 100 planches par J.Laurens. 11, 12, 111, 112, Paris 1854, 1855, 1856, 1860.⁶

Prieten cu revoluționarii români, poetul Alphonse de Lamartine a avut în 1849 drept de concesiune asupra unor cariere de piatră din nordul Dobrogei, la Măcin, a exploatat aceste cariere prin intermediul unui administrator, Raymond. A susținut cu piatră construcția căii ferate Cernavoda - Constanța. Din păcate, călătoria proiectată în Dobrogea nu a mai avut loc.⁷

⁶ Marin Rareș, Xavier Hommaire de Hell, un călător francez în Dobrogea în 1846, *Analele Dobrogei*, XV,1934, pag 56.

⁷ Pontica, 1985, p.278

„Luminătorul” – „Lumina lui Hristos să lumineze tuturor”

Conf.univ.dr. Silvia GROSSU, Chișinău

În ianuarie 2018 s-au împlinit 110 ani de la înființarea revistei „Luminătorul” (1908-1944). Revista cu caracter religios „Luminătorul” a fost editată sub egida Congresului preoțesc și a *Frățimii Nașterii lui Hristos*, din inițiativa și prin efortul ieromonahului Gurie, care a redactat un raport bine argumentat către Sinodul rus. „Ideea unei reviste moldovenești în Basarabia de după 1905, a pus-o în circulație publică și a susținut-o călduros, dându-i și numele de azi, inimosul ieromonah Gurie, misionar al bisericii pravoslavnice de aici, un alt suflet ce pricepea și simțea trebuința de a-i aduce norodului învățămintele creștinești și toate îndrumările morale în graiul lui, ca să le înțeleagă”¹. Astfel, a fost îngăduită de către autoritățile Imperiului Rus editarea „Luminătorului”, primul „jurnal bisericesc” în limba română în Basarabia cu subtitlul „Lumina lui Hristos să lumineze tuturor”. Pe un segment de câțiva ani, anume pe parcursul aa.1908-1913, „Luminătorul” a fost prima și unica revistă basarabească în limba română. Ieromonahul Gurie Grosu împreună cu protoiereul Constantin Popovici au fost primii ei redactori și corectori. *Înființată „cu scopul să lumineze pe cei ce zac întru întunericul neștiinței și vorbesc românește”*² publicația periodică a fost „singura făclie a românismului ce-a ars neîncetat pînă la Unire”³ Conținutul revistei era structurat tradițional în *partea oficială*, destinată clerului, și *partea neoficială*, destinată, în primul rând, credincioșilor. Partea întâia, oficială, a revistei era destinată circulației informațiilor de uz intern pentru clerul din Eparhia Chișinăului. Ea era de obicei redusă la câteva pagini, deoarece biserica din Basarabia își avea încă din anul 1867 organul oficial de presă – „Kișineovschie eparhialinîie vedomosti” (Buletinul (Monitorul) Eparhiei Chișinău), care se achita perfect de misiunea reflectării în paginile sale a tuturor ordonanțelor, circularilor și a altor acte oficiale, necesare clerului din eparhie (de menționat, că monitorul a avut din 1867 până în 1971 și variantă în limba română).

Partea a doua a jurnalului, cea neoficială, destinată atât preoților, cât și enoriașilor, inserează de regulă materiale cu caracter popularizator și culturalizator. Numeroase articole cu privire la organizarea bisericească, predici, vieți ale sfinților, pilde moral-religioase, povestiri, articole cu caracter apologetic și dogmatic – toate, în cele mai multe cazuri, traduse din rusește, formează partea principală a revistei. „Luminătorul” devine izvorul de inspirație al preoților, suport sigur pentru „via comunicare cu poporanii”. Diverse rubrici și compartimente: „Religie”, „Istoria Bisericii”; „Sărbători bisericești. Obiceiuri”, „Predici”, „Învățămant. Educație. Povește” – ș.a. acopereau variate necesități ale clerului și enoriașilor basarabeni.

Pe tot parcursul acestor ani grei de stăpânire rusească, revista s-a menținut grație unor preoți, nu atât cărturari, cât mai degrabă temerari, oameni de suflet cu înalte tendințe spre cultura națională, care au vegheat fidel la „căpătâiul” ei. Puțini preoți basarabeni cunoșteau bine limba română, din aceste considerente, editarea unei reviste nu era un lucru ușor pentru redactori, dar bunele cunoștințe de limbă română ale ieromonahului Gurie „salvau” situația: „Ieromonahul Gurie, scria preotul Popovici, (...) care ca misionar eparhial se obișnuise a ține conferințe pentru moldoveni în limba moldovenească, avea mai strânsă legătură cu poporul de jos și cunoștea mai bine decît mine limba curată moldovenească, limba de carte.”⁴ Deși revista avea o tematică concretă și un contingent de cititori bine determinat, editorii ei au știut să evite unilateralitatea, făcând din publicația cu priză la fețele bisericești și la cititorul de masă și prima școală de jurnalism pentru clerul din Basarabia. Pe lângă ieromonahul Gurie și Constantin Popovici, la revistă au colaborat părintele-poet Alexie Mateevici, preotul Iulian Friptu, arhimandritul Scriban, iconomii stavrofori Serghie Bejan și Pavel Grosu ș.m.a. Până la apariția celorlalte publicații clericale, dar și în perioada interbelică, „Luminătorul” a continuat timp îndelungat să fie singura publicație

¹ *Luminătorul*, 1933, nr.1, p. 2.

² *Luminătorul*, 1933, nr.1, p. 2.

³ *Viața Basarabiei*, 1933, nr. 109.

⁴ Nicolae Ciachir. *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*. București: Editura didactică și pedagogică, 1992, p. 67.

periodică, unde mănuiitorii condeiului în limba română au putut să facă școală în ale scrisului. Nu trebuie de trecut cu vederea faptul că majoritatea colaboratorilor publicațiilor religioase din perioada interbelică erau preoți sau intelectuali cu studii făcute în Rusia, pe care și le-au perfecționat parțial doar prin filiera presei românești, prin contactul cu literatura și cu intelectualii de peste Prut. Doar atât nu era suficient și „deseori limba materialelor publicațiilor periodice respective suferea de inadvertențe verbale crase”.⁵

Diversitatea tematică în paginile „Luminătorului”. Primele publicații de limbă română din Basarabia de la începutul secolului al XX-lea au avut un variat program iluminist-culturalizator. Ne-o confirmă programele și platformele acestora, începând cu gazeta „Basarabia” (1906-1907) și continuând cu celelalte publicații de expresie românească: gazeta „Moldovanul” (1907-1908), revista „Luminătorul” (1908-1944), ziarul „Glasul Basarabiei” (1913-1914), revista și ziarul „Cuvânt moldovenesc” (1913-1918, 1926-1940), iar mai apoi și majoritatea publicațiilor de limbă română din perioada interbelică. Paginile acestor publicații periodice ofereau exemple de articole, care, deși uneori minore în plan lingvistic, se remarcă prin elementul neobișnuit al curajului civic, mai ales sub stăpânirea rusească: „Dați noroadelor învățătura adevărată și înțăleasă”, „Școlile sătești și limba întrînsele”, „Ce ne învață istoria”, „Răul întunericii” etc.

Se cuvine să notăm că orientarea clerului basarabean spre valorile perene ale românismului a mai fost inițial stimulată și de investigațiile tot mai insistente ale cercetătorilor ruși, pentru care preocupările pentru tradițiile, datinile și obiceiurile românilor din Basarabia au fost de cel mai mare interes, mai ales către sfârșitul veacului al XIX-lea. Despre aportul acestora la evaluarea patrimoniului național a scris detaliat profesorul Dumitru Coval, cercetătorul Ion Osadenco⁶ și alții. Interesul și tentativele de valorificare a creației populare orale se înregistrează în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea, aceste preocupări sporind la începutul secolului al XX-lea prin contribuția publicației religioase „Buletinul Eparhiei Chișinău”, apoi a revistelor „Luminătorul” și „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău”. Colaboratorii acestor publicații cercetează în chip sistematic arhivele locale, folosesc pe larg izvoarele originale

românești, întreprind în același scop călătorii prin Principatele Române la biserici și mănăstiri vestite, fac cunoștință cu reprezentanții bisericii române, preiau din experiența lor de valorificare a tezaurului național (este concludentă în acest sens activitatea lui G.Grosu și a lui A.Stadnițchi).

În perioada interbelică, de asemenea, interesul pentru istorie, folclor, obiceiuri, tradiții, datini este susținut de toate publicațiile cu profil religios din Basarabia. Preocuparea constantă pentru patrimoniul popular trebuie legată neîndoind de impactul reciproc al acestuia, ca element component indispensabil al culturii naționale, și biserica ortodoxă. Ponderea capitală a obiceiurilor, alături de limbă, este decisivă în conturarea specificului unui popor și este în dependență directă de evoluția bisericii acestui popor. De menționat că cea mai mare parte din datinile și obiceiurile populare este în strânsă legătură cu sărbătorile creștinești – colindatul, semănatul, Boboteaza, rusaliile, nașterea/botezul, cununia, moartea etc. Evaluarea globală a obiceiurilor și tradițiilor, privite ca o componentă indispensabilă a culturii naționale, ne conduce la ideea importanței lor ca element de coeziune în fața primejdiilor de înstrăinare, precum politica de rusificare forțată, inochentismul, postinochentismul, sectarismul, ateismul și altele.

Prin valorificarea și explicarea tradițiilor populare în paginile presei clericale, biserica realizează o apropiere de „trunchiul cel mare al neamului” – țărâtimea. Concomitent cu traiul greu al plugarilor, preoții basarabeni au cunoscut direct de la sursă datinile, obiceiurile și tradițiile populare. Atașamentul clerului pentru oamenii simpli a dictat această aplecare a presei clericale asupra a tot ceea ce constituia valoare națională, câștigându-și meritul valorificării și perpetuării acestui tezaur.

Tradițiile populare prin îngemănarea lor cu ritualul creștinesc reprezintă o dovadă grăitoare atât a vechimii și continuității neîntrerupte, cât și a unității confesionale a poporului român. De aceea articolele publicate în paginile revistei cu profil religios „Luminătorul” pe parcursul a mai mult de trei decenii (1908-1944) denotă interesul și preocuparea constantă a clerului basarabean pentru perenitatea valorilor naționale creștinești. În paginile publicațiilor clericale sunt tratate și probleme de geneză și evoluție ecleziastică, definitorii pentru statutul Bisericii Ortodoxe Românești. Drept confirmare servesc materialele publicate timp de zeci de ani în revistele „Luminătorul”, și „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău”, care au repus în circuitul valoric

⁵ Boris Buzilă. *Din istoria vieții bisericești din Basarabia. (1812-1918; 1918-1944)*. București-Chișinău, 1996, p.207.

⁶ Coval Dumitru. *Din istoria jurnalisticii românești*. Chișinău: Știința, 1992. Osadenco Ion. *Relații de prietenie moldo-ruso-ucrainene*. Chișinău, 1978.

documente vechi de istorie și arheologie și acte, care priveau viața bisericească a Moldovei de ambele părți ale Prutului. La aceasta a contribuit, în primul rând, Obștea bisericească de istorie și arheologie de sub președinția ieromonahului Gurie, reorganizată ulterior în Societatea arheologică bisericească, care la 1906 inaugurează Muzeul bisericesc. În perioada interbelică acesta se transferă într-un spațiu special la Muzeul etnografic din Chișinău. Colecția muzeului era repartizată în patru secții. Exponatele, în mare parte au fost dăruite de Casa Arhierească, altele s-au adunat de la bisericile vechi, iar altele s-au primit ca donații de la particulari. Între acestea – bogate colecții de veșminte, mitre arhierești, antimise, potire de cositor, aramă și lemn, 50 de icoane, dintre care unele foarte vechi, acte, hrisoave medievale, Cazania lui Varlaam (1643), Biblia de la 1688, Biblia de la Petersburg (1819), Viețile Sfinților ale Mitropolitului Dosoftei, Evanghelia de la Râmnic (1784), alte tipărituri valoroase, monede, decorații, hărți ș.a.m.d. În „Revista Societății istorico-arheologice bisericești din Chișinău” se prezintă „Opisul obiectelor ce se păstrează în Muzeul Societății Istorico-Arheologice Bisericești basarabene”⁷. De asemenea, s-au păstrat cu grijă numeroase tipărituri românești de o deosebită valoare la mănăstirile Suruceni, Hâncu, Chivera, Țigănești, Grădiniște, Noul Neamț, în bisericile Mazarache și Râșcanu din Chișinău⁸. Publicațiile cu profil religios din perioada interbelică vin și cu o serie de contribuții etnografice referitoare la ținutul Basarabiei, contribuții arhitecturale și istorice referitoare la mănăstirile și bisericile din provincie⁹.

Așadar, Biserica Ortodoxă era nucleul care ținea împreună valorile cele mai de preț ale Basarabiei – lăcașuri sfinte, icoane, veșminte, obiecte de cult; cărți, hrisoave, calendare și alte tipărituri în calitate de cultură materială și datini, obiceiuri, tradiții, folclor în calitate de cultură spirituală. Posibilitățile enorme oferite de presă în sensul evaluării și protejării acestor valori au fost puse în aplicare cu multă abilitate și eficiență de către cea mai longevivă publicație periodică în limba română „Luminătorul”, dar și de alte publicațiile cu profil religios – „Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău”, „Misionarul”, „Raza”, „Însemnări creștine” etc. Ceea ce s-a publicat în paginile lor denotă tendința publicațiilor periodice de a reface legăturile vechi dintre biserica basarabeană cu cea

de peste Prut, din care ea făcea parte integrantă prin restabilirea valorilor naționale comune.

Astfel, din acest material tragem concluzia despre rolul incontestabil al publicațiilor periodice cu profil religios în menținerea ființei naționale a românilor basarabeni. Presa a perpetuat și a sporit rolul bisericii de păstrătoare (trezorieră) a folclorului, datinilor, formelor de ritual tradițional la înmormântări, cununie, botez, a tradițiilor de comportament și port popular. Probleme de istoria ecleziastică, de etnografie, de evaluare a tot ceea ce înseamnă valoare de patrimoniu pentru un popor au constituit subiectele frecvente ale tuturor publicațiilor cu profil clerical din perioada interbelică. Astfel, ponderea acestor materiale în paginile „Luminătorului” este dominantă, iar în publicațiile periodice „Raza”, „Studentul” ocupă spații impunătoare.

Datinile și obiceiurile alături de limba maternă imprimă neamului caracterul, natura, geniul, individualitatea, îl cimentează în fața vicisitudinilor soartei, îi înfrumusețează existența fizică și morală. Progresul nu trebuie să aducă părăsirea datinilor, ci înnobilarea lor. De aici extragem și obiectivul principal al publicațiilor clericale de limbă română din Basarabia: păstrarea obiceiurilor frumoase, sănătoase care înobilează un popor și combaterea obiceiurilor dăunătoare. Prin reevaluarea tradițiilor populare, prin însușirea și propagarea lor se consolidează tezaurul spiritual al neamului.

Bogat în articole cu caracter religios și cultural, așa cum programul era și anunțat din start, se poate conchide că pe acest segment revista chiar a excelat. Materiale cu referire directă la biserică, ortodoxism, lăcașuri sfinte, rânduieli și ceremonialuri au apărut multe (circa 500 de documente, iar dacă le vom lua în considerare și pe cele ce țin de tema respectivă doar tangențial (manifestări pastorale, obiceiuri, serbări etc.), numărul acestor materiale ar crește până la două mii și mai bine.¹⁰) Bineînțeles, că ele sunt foarte extinse ca paliere tematice – diverse acte oficiale despre activitatea Casei eparhiale, cea a Tipografiei eparhiale, a librăriei clerului, despre starea procesului de instruire la Seminarul Teologic sau la Școala de cântăreți, despre orfelinat; dările de seamă pentru starea materială și activitatea Societății Istorico-Arheologice-Bisericești din Basarabia pe anii 1921-1934; procesele-verbale ale adunărilor clerului din Basarabia, descrierea călătoriilor și vizitelor I.P.S. Gurie în parohii și mănăstiri, nenumărate apeluri pentru construcția de biserici; documente cu privire la diferite biserici, mănăstiri, școli eparhiale ș.a. Erau inserate articole

⁷ Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău, 1923, volumul XV, p.101.

⁸ Mihail Paul. Mihail Paul. *Mărturii de spiritualitate românească în Basarabia*. Chișinău: Stiința, 1993, p. 302.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ion Șpac. *Pagini de istorie a presei periodice basarabene*, p.16.

consistente despre rolul Bisericii în trecutul neamului românesc (V. Bjola), despre „Decorația bisericilor moldovenești” (P. Constantinescu-Iași) despre istoricul fabricării lumânărilor (de VI. Ciuda), despre mănăstirea Dobrușa (de arhimandrit Eugenie Laiu), despre principalele mănăstiri din Basarabia (de G. M. Rașcu), cât și alte studii ca: „Mănăstirile din Basarabia și cultura religioasă” de Iraclie Ierod (1926), „Aspecte din viața unei parohii” (1928) și „Însemnări din trecutul parohiei Alcedar, județul Orhei” (1936), ambele de Mihail Vasilache, „Istoria iconomiei mântuirii noastre” de T. Petrovici (1929, nr. 5,9,10,12,13) ș. a. Pentru reprezentanții clerului un alt obiectiv comun era autonomia bisericii basarabene, pentru care au optat chiar la primele întruniri din anul 1917. Cele mai ample și mai complexe rămân însă studiile monografice: „O pagină din istoria Bisericii Ortodoxe Basarabene”, publicată de Serghie Bejan pe parcursul anilor 1920-1923, „Din istoria Bisericii neamului românesc”, semnată de profesorul universitar Constantin N. Tomescu (pseudonim *Tomas*) în anii 1920-1921, și „Schiță istorică asupra Sf. Liturghii a Bisericii noastre Ortodoxe” (1928, nr. 17-19), semnată de Constantin Popovici, președintele comitetului de redacție. Acești autori au fost specialiști de mare prestigiu în domeniu, teologi bine cunoscuți în Țara Românească, profesori cu renume care, concomitent cu cercetările științifice, lucrau în calitate de profesori nu doar la Seminarul Teologic și la Facultatea de Teologie din Chișinău, dar și la instituții din alte orașe ale României.

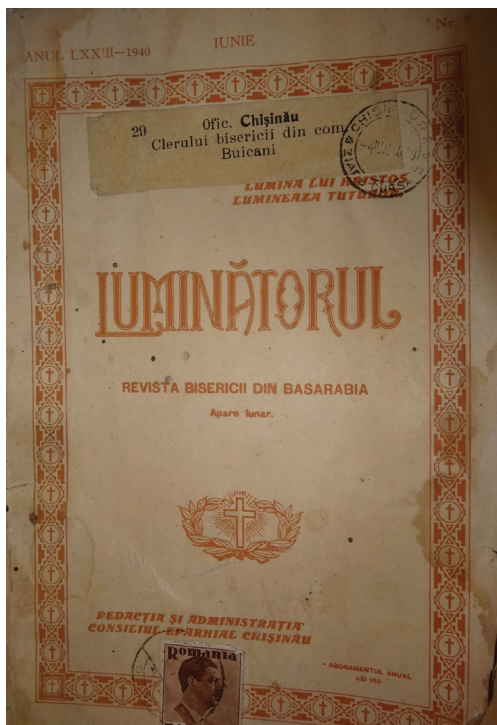
„Luminătorul” din acei ani tipărea și multă poezie, ceea ce pare neobișnuit pentru un jurnal cu tematică bisericească, semnate atât de poeți cunoscuți (Alexie Mateevici, Sergiu Matei Nica (Nicov), Sergiu V. Cujbă, Vasil Luțcan și alții), cât și de autori doar ai „Luminătorului”, care s-au publicat aici episodic, de câteva ori. În acest sens, merită să fie menționate cele peste 50 de scrieri ale Laurei Scriban, care între anii 1924-1930 a apărut în paginile „Luminătorului” cu poezie, proză, ziceri moralizatoare, literatură aforistică ș.a. (*Basarabia, De Crăciun, Hristos, Imn lui Hristos, Iubiți-vă, Unicu-mi ideal, Învierea prin har, Ispășirea* ș.a.). Maximele

Laurei Scriban prezintă interes și pentru timpul prezent: „Dragostea iartă, uită, stinge, preface; ea e izvorul armoniei sociale, ea e imboldul de muncă și bucurie”, „Să sădim în sufletul nostru o viață nouă” ș.a. O seamă de scriitori care au colaborat la „Luminătorul” o perioadă mai îndelungată au reușit mai apoi să se afirme în calitate de poeți, tipărindu-și creațiile și în alte publicații, iar unii editând în cărți aparte versuri sau proză cu caracter moralizator-creștin. Alexie Mateevici se află în capul acestui șir de nume, deoarece anume el a fost unicul autor, care ajuns să fie cunoscut și contemporanilor săi și generațiilor următoare, pășind peste secole.

Tot „Luminătorul” a fost cel care a oferit pe parcursul anilor posibilitatea exercițiului publicistic în limba maternă pentru talentele locale. Clerici cărturari, dar care aveau studii doar în școlile rusești, încercau să ofere cititorilor basarabeni mostre de limbă română literară. „Luminătorul” a constituit o adevărată școală și pentru poetul Alexei Mateevici. Începând cu anul 1910, Alexei Mateevici devine un colaborator constant al revistei până în anul 1917, anul trecerii subite din viață. În afară de traduceri din proza rusă, de nuvele, învățăături,

scrieri morale, în care se condamnau neajunsurile și viciile vieții cotidiene, A. Mateevici, pe atunci student al Academiei Duhovnicești din Kiev, a publicat și un șir de articole cu caracter științific și de valorizare a patrimoniului folcloric. În anii 1911-1913 Mateevici este de o creativitate uimitoare – sunt numere de revistă, unde mai bine de jumătate din spațiul părții neoficiale este acoperit de el. Astfel, în primul număr din anul 1911 Alexei Mateevici publică trei articole: „Anul Nou”, „Spre ceruri”, „Pietrele”.

În încheiere, ar fi de remarcat că nu tot ceea ce a scris „Luminătorul” a rezistat timpului, însă paginile sale au găzduit multe lucrări de valoare, rămase înstrăinate cititorului de astăzi, de aceea ar fi oportun de revalorificat acest material valoros pentru legitimarea noastră culturală. Selectarea celor mai relevante dintre ele se impune. Acestea ar putea fi publicate într-un volum aparte ca un gest de prețuire din partea noastră a eforturilor înaintașilor.

Iarnă cu lupi

Ovidiu DUNĂREANU

În cea mai cumplită iarnă a acestui secol, din Dobrogea, termometrele au coborât până la -26°C. Înainte de a îngheța, marea a aruncat, peste noapte, la țarm, pe kilometri întregi, imense cantități de guvizi „congețați”, pe care constanțenii i-au adunat, fără șovăire, și i-au mâncat.

Vitelor le-a crăpat pielea în grajduri, iar în stepă animalele și păsările au căzut secerate de briciul necruțător al gerului. În satele din preajma pădurilor, la Zorile, Dumbrăveni, Floriile, Cetatea, Valea Țapului, Câșla, Șipote, Canaraua Feti, Negureni, s-au arătat lupii. Lipsiți de altă pradă, s-au dat la oameni. În drumul de la o așezare la alta, dacă nu aveau puști de vânătoare, gospodarii luau, în sănii, oale mari de pământ, pline cu cărbuni încinși. Când lupii se repezeau la cai, ei aruncau cu tăciunii sfichiuitori, sperându-i.

Un toboșar imprudent, întorcându-se acasă din alt sat, de la o nuntă, a fost surprins de haită în plin câmp. A bătut toba o zi și o noapte în mijlocul troienelor, ținând fiarele la distanță, până l-au descoperit niște consăteni, aproape înțepenit. În uitătura străpungătoare, ce te băga în boală, i-au citit toată groaza care-l făcuse din om neom.

Muncitorii din port, neputând rezista afară pe o așa urgie, urcau în Piața Ovidiu și cumpărau jumări calde cu pâine. Se duceau pe urmă la cârciumă și beau vinul cu burta, și ascultau, în jurul godinelor înroșite, cu sufletul la gură, întâmplări cu alt fel de lupi, cu lupi... de mare.

Pe buzele tuturor din oraș, cea mai proaspătă era isprava căpitanului Ion Antonescu Barba.

Vaporul „București” plecase din Labrador spre bătrânul continent. Izbucnită pe nepregătite, în Atlantic, furtuna ținea cu tot dinadinsul să-l scufunde. De trei zile și trei nopți, la mașini, la comandă, echipajul i se împotriva din răputeri. Pe rând, s-au prăbușit catarge, sarturi. Iar cum un necaz nu vine niciodată singur, vasului i s-a rupt și cârma. Din acel moment, situația a ajuns disperată. „București”-ul a intrat în derivă. Eșuarea se arăta iminentă. Atunci, cu o cutezanță demnă de eroii legendari ai istoriei corăbierilor, sfidând cu sânge rece moartea, prin viscolul care orbea și seca la inimă și prin valurile

ce nimiceau puntea, comandantul Barba, ajutat de toată suflarea de la bord, a improvizat o altă cârmă, legată de vinciurile de la magazii și manevrată cu niște sârme. Așa au înfruntat furia oceanului până în Anglia la Southampton, unde pățiții marinari englezi s-au crucit de curajul și de iscusința românilor. Trei zile și trei nopți de primejdie, de luptă aspră cu stihiiile răzvrătite, cu slăbiciunile din fiecare, între ele cea mai torturantă fiind deznădejdea. Prin aburii fierbinți ai primei supe, în ochii istoviți ai navigatorilor ardeau flăcările izbânzii. Deși epuizați, nici unul nu s-a dus la culcare, până ce n-au pus totul în regulă la bord.

O altă istorisire, la fel de nouă, îl avea ca erou pe Emil Parascivescu, comandantul vaporului „Principesa Maria”. Cu acest vas de mic tonaj, într-una din zile, el executa manevre, similare cu acrobația, la Bosfor, pe o mare cu hulă groasă. Și cum naviga în plină viteză, i-a apărut înainte o barcă tixită cu plimbăreți. Abordajul, și cu el o nenorocire, păreau de neevitat. Lumea, strânsă ca la urs pe cheu, încremenise îngrozită de ceea ce urma să se petreacă. Majoritatea își acoperise ochii cu mâinile, să nu fie martori la tăierea bărcii în două. O manevră strălucită, făcută parcă în joacă de căpitanul Parascivescu, a provocat un val puternic, care a aruncat barca dintr-un bord în altul al vaporului, scăpând-o de primejdia ciocnirii și scufundării. Chipurile celor de pe mal s-au destins brusc iluminate de o bucurie nemăsurată. Respirația li s-a ușurat din gheara de gheață a spaimei care le-o sugrumase cu o clipă înainte. Fuseseră martorii unei minuni! Transmisă din om în om, întâmplarea a străbătut orașul: Vaporul „Principesa” a sărit peste barcă! „Șeitan-ciukciuk!” - exclamau admirativ turcii, când pronunțau numele căpitanului Parascivescu. Adică „Finul-dracului!”, fiindcă, ziceau ei, numai unul rudă cu diavolul putea să facă așa ceva.

Cât încap într-o clipă?

Iulia PANĂ

*Este o iluzie că pozele sunt făcute cu o cameră.
„Ele sunt făcute cu un ochi, o inimă și un cap.”
H.Cartier Bresson*

Cât încap într-o clipă? La această întrebare aş răspunde tot cu o întrebare.

Cât putem documenta fotografic din spectacolul vieții? Inventarierea lumii în imagini a început în 1839 odată cu brevetarea invenției Fotografiei de către Louise Daquerre și de atunci pare că totul a fost fotografiat. La debut nu i s-a prevăzut decât un rol de slujnică a artelor, după spusele poetului Baudelaire.

Primele aparate, produse în Franța și în Anglia, la începutul anilor 1840, permiteau folosirea lor doar de către inventatori și cunoscători. Dat fiind că nu existau fotografi profesioniști, nu existau nici amatori, iar fotografierea nu avea un sens social clar; nu era serios recompensată, adică era o activitate artistică, însă, prea puțin pretențioasă să fie numită artă. Doar o dată cu industrializarea a devenit arta fotografică o formă de artă.

O fotografie este documentară datorită identității distincte a subiectului, locației, naturii evenimentului și a timpului specific, precum și valorii istorice, în același timp, este artistică datorită subiectului și redării estetice, precum și valorii culturale. Din moment ce fotografia posedă valoare documentară, pe lângă ceea ce a descoperit, Roland Barthes spune că, fotografia mai are încă doi timp – *aceasta este și aceasta a fost*, ceea ce aparține atributului de a fi documentar.

Trăim în era unei largi proliferări de imagini, care construiesc cultura vizuală. *Imaginile și aparatele foto sunt omniprezente fotografia este considerată un tip de artefact cultural și vizual (Baudrillard)*

De la sateliți spațiali la supravegherea traficului, de la spitale la laboratoare de știință, de la public media la masa de consumatori de telefonie mobilă, imaginile fotografice sunt acum componente esențiale ale culturii vizuale.

Acum, fotografia a devenit o distracție aproape la fel de răspândită ca muzica sau dansul – ceea

ce înseamnă că, precum orice formă de artă de mase, fotografia nu este practică de majoritatea oamenilor ca o formă de artă. În principiu, reprezintă un ritual social, o formă de apărare împotriva anxietății și o unealtă puternică.

Imaginea are simultan două înțelesuri - denotativ - precis și conotativ - cu valoare suplimentară personală care reiese din mesaj. Aceasta face să dispară oarecum granița dintre fotografia de artă și cea documentar jurnalistică, și se pot inter-transforma. Imaginile fotografice pot fi simultan informative și expresive.

Toate imaginile sunt deopotrivă encodeate și decodeate.

Așadar, atunci când privim o fotografie de stradă regăsim în ea o imagine și apoi uimiți descoperim o altă ascunsă poate ochiului zilnic, dar redată de artistul fotograf din perspectiva personală.

De fapt această scanare a străzii, această decodare este în acord cu o anumită cultivare a privirii celui ce folosește camera ca pe un observator ce urmărește de pe pământ sau din înaltul cerului un banal cotidian și îl redă aproape de nerecunoscut.

În expoziția de fotografie documentară de stradă, au expus 15 fotografi cu recunoștere locală dar și internațională. Aproape jumătatea sunt absolvenți

ai clasei de artă fotografică a Centrului Cultural Județean Teodor T Burada Constanța.

Deși nu-i cunosc îndeajuns fotografiile, *Arșinel Luca* (îi urmăresc în spațiul virtual lucrările), consider că performează pe o linie de artizan al tehnicii, preocupat de acuratețe. O fotografie cu un sharp și o încadratură bună este ca o operație în urma căreia nu se vede tăietura ci doar o umbră estetică.

Bianca Bechiși - are o viziune panoramică a străzii în fotografiile ei. Detaliile se expandează, unghiurile sunt căutate iar deformările intenționate conferă un aer artistic oricărui obiect fotografiat. Bianca are un simț deosebit al încadraturii și al poziționării subiectului, aparent în dezacord cu ambientul, dar modul în care așează camera și cuprinde spațiul este deja o amprentă personală.

Ciprian Lepadatu - pe care îl cunosc dintr-o altă perspectivă, aduce în această expoziție o fotografie documentară care ține să ne redea într-un alt mod decât cel strict documentar, o imagine tehnică încălzită de cromatică și susținută de o ritmicitate verticală, alternând cu cea de-a doua imagine, un candid surâs de copil surprins în viteza fotografierii ca o flamura albă într-un spațiu nedefinit.

Cristina Nagâț - este un fotograf al instantaneului. Imaginea unei lumi oglindite, momente simple dar codate, le privești și descoperi o lume din care poate nu faci parte. Un ochi privește un gest, un altul o realitate, cu umor fin camera

Înregistrează două straturi ale aceleași clipe? Cât încape!

Doru Iachim este un fotograf sensibil la inocență, căutător și tenace în a-și găsi subiectele. Lumea lui este deopotrivă tristă și veselă ca într-o baladă contemporană a străzii. Și pentru că îl cunosc aș spune că de multe ori altruismul ce îl caracterizează pune o valoare personală fotografiilor lui.

Cu *Elena Matei* am avut cele mai intense polemici, legate de cum, ce și în ce fel ne focusăm pe un stil fotografic. Și mă bucur să-i admir bogăția cromatică de astăzi, stilul inconfundabil în arealul nostru și stăruința cu care merge în direcția atât de rar întâlnită la noi, fotografia impresionistă.

Elena Răceală - are un obiectiv specializat cred, în lumini și umbre, în captarea unei fărâme de realitate în mod fugitiv. Aproape că ai crede că doar a ridicat

camera și imaginea s-a oprit și s-a lipit lentilei. Chiar tabloul banal al unei zile prinde viață în alb și negru. Fotografiile ei capătă un aer minimalist, înfrumusețat de lumină.

Emilian Avramescu - este un poet ironic al fotografiei instantanee, deși i-am admirat peisajele a la Franco Fontana. El vrea să dea

lumină nu numai să primească. Ca un profesionist dă o lecție de altruism sarcastic, care face bine în acest timp copleșitor pe care îl trăim.

Se spune că fotografia de stradă s-a dorit tot timpul în alb-negru, pentru a scoate în evidență mai bine prin contrast subiectul ales. Dar uneori negrul nu mai face față realității și devine gri. Emilian este un spirit civic, prin voce și imagine.

Florin Călugăreanu - aduce în expoziție o fotografie pe care ai putea să o incluzi în fotografia de stradă doar dacă încerci o decodificare, dar eu cred că este doar o fotografie reprezentativă pentru profilul pe care și-l impune de ceva timp și anume

minimalism conceptual, direcție care îl prinde foarte bine. Cu o tehnică dobândită prin mult exercițiu și studiu imaginile compuse și recompuse dovedesc o dublă calitate artistică și perceptivă asupra prezentului.

Lili Screciu - Fotografiile ei sunt o noutate pentru mine, de aceea pot spune doar că folosește timpul de expunere suficient cât să propună prin extinderea sau înghețarea lui întrebări, la care fiecare dintre noi poate să caute răspuns.

Magda Fulger- Am o admirație uriașă pentru oamenii care își descoperă pasiunile târziu și le transformă în profesii sau mai mult, într-un mod de viață. Magda trăiește prin lentila aparatului de fotografiat și pentru că a fost ingineră, construiește geometrii fantastice și fanteziste din linii, lumini, umbre și oameni.

Este o descoperitoare de spații fotografice ca un călător interstelar. În această călătorie a ei însușește comunitatea de fotografi de stradă din oraș.

Fotografiile ei sunt componente ale unei radiografii contemporane a străzilor orașului.

Marian Tudor - este un fotograf pasionat dar și un investitor în fotografie. Pentru că astăzi, a face fotografie pe film este un lux. Dar ce fotografie ...!

Îmi plac fotografiile vechi, îmi plac colecționarii și cei care au respect pentru trecut. Marian este un fotograf ce depășește digitalul, este un fotograf care merge pe o linie simplă dar fermecătoare. O stare, o anume stare emană fotografia lui. Mă gândesc la marele fotograf Eugène Atget care surprindea starea străzilor pariziene într-o lumină puțin confuză și stranie, mă gândesc la Josef Koudelka și urmele de roți din reconstituirea unei crime...

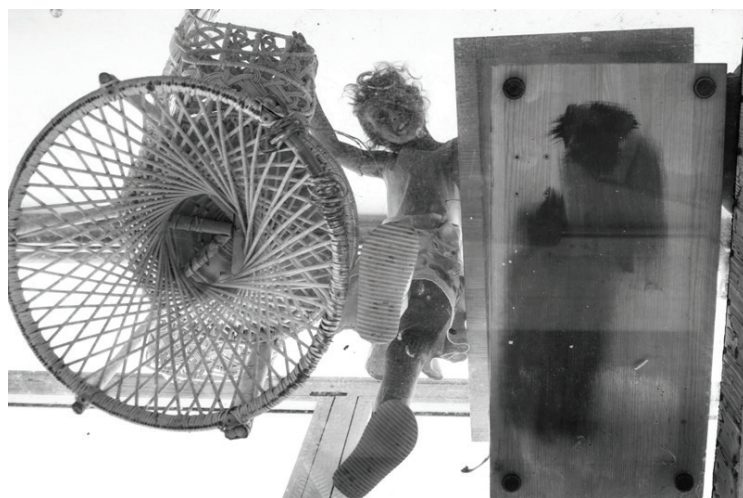
Abnegația cu care se face astăzi fotografie pe film este, dacă vreți, un omagiu adus marilor fotografi.

Mirela Tatoi este o cercetătoare asiduă a fotografiei. Caută imaginea lumii în fiecare strat al ei, ca un medic

diagnosticul pacientului. Cu o acribie rar întâlnită, fotografiază non-stop ca un angajat al timpului care nu vrea să piardă nimic. Pe zi ce trece Mirela dă un sens imaginilor ei prin ochiul critic sau admirativ al camerei. De asemenea sunt fericită că ne-am cunoscut și am urmărit un om cu o uriașă dorință și pasiune pentru artă în general și pentru fotografie în special.

Rosana Popov - Mă gândesc la talent și nerăbdare, la ochiul pregătit să înfrunte strada, la priviri de dincolo de obișnuit și mai ales la ambiția și perseverența unui cercetaș. Rosana este într-o continuă concurență cu timpul, real și imaginar. Este într-o continuă admirație dar și îndoială față de ceea ce fotografiază. Și asta e bine,

deși cred că a venit timpul să creadă mai mult în această minune ce ne bânuie pe toți, arta fotografică.

Răzvan Militaru-Fotografiază cu ochiul unui pictor portetist. Simte sensibilitatea dincolo de prezența fizică și o așază în tentă vintage în suma pixelilor.

Mă gândesc la fotografie ca la un nou algoritm - ne lărgeste noțiunea despre ce merită văzut, înțeles și reprezintă aproape o etică a văzului.

Susan Sontag scria că: *cel mai grandios rezultat al industriei fotografice este acela de a ne da senzația că ținem în mâinile noastre întregul glob – sub forma unei antologii de imagini.*

Să colecționezi imagini este ca și cum ai colecționa lumea!

foto: Iulia PANĂ

La mulți ani, 2019!